

När tryggheten brister

- En rapport om lärares utsatthet för hot och våld inom grundskolans årskurs 7–9, gymnasieskolan och vuxenutbildningen.

Sammanfattning

2021-05-27

Problem med hot och våld

27 procent av lärarna i grundskolans årskurs 7–9 svarar att hot och våld är ett ganska eller mycket stort problem på skolan medan 15 procent av lärarna i gymnasieskolan och 5 procent av lärarna inom vuxenutbildningen svarar detta. Resultatet visar att lärare i grundskolans årskurs 7–9 är mest utsatta för hot och våld av både elever och vårdnadshavare.

Hot och våld under de senaste två åren

Under de senaste två åren svarar 42 procent av lärarna i grundskolans årskurs 7–9, 15 procent av lärarna i gymnasieskolan och 8 procent av lärarna inom vuxenutbildningen att de flera gånger har varit utsatta för verbalt våld, mer än var fjärde (28 procent) lärare i grundskolans årskurs 7–9, var tionde lärare i gymnasieskolan och 6 procent av lärarna inom vuxenutbildningen svarar att de flera gånger har blivit utsatta för hotfulla situationer. 23 procent av lärarna i grundskolans årskurs 7–9 och 17 procent av lärarna i gymnasieskolan har varit utsatt minst en gång av verbalt våld från vårdnadshavare.

Hot och våld under 2020

59 procent av ombuden svarar att det minst en gång under 2020 har hänt att en elev har utsatt en lärare för verbalt våld och 46 procent svarar att det har hänt flera gånger. 53 procent svarar att det minst en gång har hänt att en elev har utsatt en lärare för en hotfull situation. En majoritet av lärarna i grundskolans årskurs 7–9, var femte lärare inom gymnasieskolan och 14 procent av lärarna inom vuxenutbildningen svarar att en elev någon gång under 2020 har utsatt dem för en hotfull situation. 14 procent av lärarna i grundskolans årskurs 7–9 svarar att de varje månad har varit med om att en elev har utsatt dem för en hotfull situation. 16 procent av lärarna inom grundskolans årskurs 7–9 svarar att de minst en gång under 2020 har blivit utsatta för fysiskt våld.

Konsekvenser

34 procent av lärarna inom grundskolans årskurs 7–9, 19 procent av lärarna i gymnasieskolan och 14 procent av lärarna inom vuxenutbildningen svarar att problem med hot och våld gör att studieron störs. 29 procent av lärarna inom grundskolans årskurs 7–9, 16 procent av lärarna i gymnasieskolan och 12 procent av lärarna inom vuxenutbildningen svarar att problem med hot och våld gör att de känner sig stressade. 16 procent av lärarna inom grundskolans årskurs 7–9, 14 procent av lärarna i gymnasieskolan och 3 procent av lärarna inom vuxenutbildningen svarar att de på grund av problem med hot och våld har funderat på att sluta som lärare.

Skolans arbete med hot och våld

Majoriteten av skolorna har rutiner och policys gällande hot och våld. Däremot finns det brister gällande det förebyggande arbetet och hur man hanterar händelser med hot och våld. 46 procent av ombuden svarar att utbildning inte ingår i det förebyggande arbetet och endast 14 procent svarar att skolledningen i mycket hög utsträckning har tillräckligt med kunskap om att förebygga hot och våld. Undersökningen visar att bristerna i kunskap är ännu större hos personalen. Dessutom undersöker och bedömer inte arbetsgivaren riskerna för hot och våld i den utsträckning de skulle behöva göra. Endast 4 av 10 ombud svarar att en riskbedömning har genomförts under de senaste 12 månaderna och 13 procent svarar att arbetsgivaren inte har genomfört detta alls.

Vilket stöd behöver skolorna?

Ombuden eftersökte mer utbildning och handledning. Vissa ville ha rutiner medan andra ville att rutiner skulle följas i högre utsträckning. De lärare som har blivit utsatta måste få bättre stöd. Ombuden svarade också att mer resurser och mer personal behövs.

Hur ska hot och våld minska?

Lärarna och ombuden tror att fler vuxna i skolan och mindre klasser skulle kunna bidra till minskat hot och våld på skolan. Det handlar om fler lärare men också om annan personal som till exempel skolvårdar, mentorer, elevassistenter och socialpedagoger. Elevhälsan behöver förstärkas och de elever som behöver särskilt stöd måste få det i högre utsträckning än vad de i nuläget får. Lärarna och ombuden vill också stärka det förebyggande arbetet på skolan, men också i samhället i stort.

Lärarförbundets krav

Krav riktade mot huvudmännen:

- Huvudmännen måste ta ett större ansvar i arbetet mot hot och våld:
 - Nolltolerans mot hot och våld i skolan ska gälla och genomföras i praktiken.
 - Politiker/huvudmän ska årligen följa upp arbetsmiljöarbetet kring hot och våld, centralt och ute på enheterna. Åtgärder ska vidtas när det krävs.
 - Skolledare måste få ett bättre stöd, tillräckliga resurser och ett starkt mandat från huvudmännen för att leda arbetet mot hot och våld.
 - Det systematiska arbetsmiljöarbetet mot hot och våld måste förbättras.
 - Samverkan i arbetsmiljöarbetet behöver förbättras.
 - Huvudmännen ska ha rutiner för arbetet mot hot och våld, om t.ex. avstängningar, omplaceringar av elever, hantering av tillbud, samarbete med polis och socialtjänst.
 - Arbetsgivaren måste erbjuda mer utbildning, handledning och stöd.
 - Tillbud ska anmälas och utredas av arbetsgivaren.
 - Utsatta lärare och skolledare måste få starkt stöd.
- Satsa på stödfunktioner och fler vuxna i skolan.
- Se till att elevhälsan är väl utbyggd med speciallärare, specialpedagoger, skolkuratorer, skolpsykologer och andra kompetenser.
- Ge lärare tid för att planera och utveckla undervisningen.

Krav riktade mot regeringen:

- Lärares och skolledares yrkesutövning ska i alla delar omfattas av bestämmelserna om hot och våld mot tjänsteman.
- Skollagens kapitel 5 Trygghet och studiero behöver omarbetas för att förtydliga lärares ansvar och befogenheter.
- Lärares tillsynsplikt behöver definieras i lag.
- Skollagens definition av vad som är kränkande behandling behöver förtydligas.
- Barn- och elevombudet, BEO, ska inte kunna yrka på skadestånd för kränkande behandling till en elev som själv har orsakat situationen där en lärare tvingades ingripa.
- Rektorer ska få mer utbildning om att leda arbetet mot hot och våld på skolan.

Förord

För de allra flesta av Sveriges lärare är skoldagen helt fri från hot från elever eller vårdnadshavare och vad gäller direkt våld så är det relativt sällsynt. De allra flesta skolor är lugna och trygga skolor utan förekomst av allvarliga hot eller våldssituationer, men det måste råda nolltolerans och det finns tecken som tyder på att utvecklingen går åt helt fel håll.

Frågorna om hot och våld i skolan handlar om politiskt ansvar, om arbetsgivaransvar och självfallet också föräldraansvar. Ytterst bär vi alla ansvar för det sätt vi beter oss i olika situationer. En enda persons hotfulla eller våldsamma beteende riskerar att leda till mer aggressivitet och att unga människor tar till sig felaktiga normer om hur vi ska uppträda mot varandra. Alla bär vi också ansvar för att inte vara tysta när vi ser hot eller våld förekomma.

När det normala bryts och hot uttalas eller till och med leder till våld, så är det viktigt att sådana händelser alltid anmäls, utreds och får konsekvenser. Det rättsliga skyddet för lärare behöver stärkas för att motsvara vår samhällsviktiga funktion.

Som lärare vet vi att det förebyggande arbetet är a och o. Rektorer behöver stöd, kunskap, tillräckliga resurser och mandat att arbeta med förebyggande insatser mot hot och våld. Lärare behöver förutsättningar att få bygga förtroendefulla relationer med elever och vårdnadshavare, dela ansvaret kring elevernas behov med andra yrkeskategorier som speciallärare, specialpedagoger, socialpedagoger och kuratorer samt kunna anpassa elevgrupper och insatser efter behov. Lärare ska aldrig behöva stå ensamma med ansvaret för att hantera situationer som spårar ur. Det är alltid arbetsgivaren som är ytterst ansvarig för en god arbetsmiljö – både för att hantera incidenter och för att bedriva ett förebyggande arbete.

Dialog och samarbete med föräldrar och vårdnadshavare är förstås centralt. Alla relevanta samhällsaktörer som polis, socialtjänst och hälso- och sjukvård behöver öka sina kontaktytor med skolan. Hela samhället behöver mobiliseras för att få en skola fri från hot och våld.

I den här rapporten kartlägger vi hur lärare, fackliga ombud och skyddsombud beskriver förekomsten av hot och våld i skolans högstadium, gymnasieskolan och vuxenutbildningen. Vi ställer också ett antal krav på åtgärder från regeringen och de kommunala och fristående huvudmännen som skulle stärka arbetet mot hot och våld i skolan.

När skolan inte är trygg och säker för lärare och elever måste samhällets alla tänkbara åtgärder sättas in för att garantera att den blir det. Trygghet och säkerhet är en grundförutsättning för att vi lärare ska kunna lyckas med vårt pedagogiska uppdrag.

Stockholm maj 2021

Johanna Jaara Åstrand
Förbundsordförande Lärarförbundet
Twitter @JohannaJAstrand

Innehållsförteckning

Förord.....	4
Inledning.....	6
Bakgrund.....	7
Vad är hot och våld?	7
Hur vanligt är hot och våld mot lärare?	7
Vilka konsekvenser har utsatthet för hot och våld?	8
Varför uppstår hot och våld i skolan?	10
Hur ska skolor förebygga våld?	11
Vad ska du som lärare göra vid en incident med hot och våld?.....	14
Hot och våld mot tjänsteman.....	16
Den nationella planen för trygghet och studiero	17
Resultat	18
Hur stort är problemet med hot och våld på skolorna?	18
Hur ofta blir lärare utsatta för hot och våld?	19
Vilka konsekvenser har problem med hot och våld?	29
Skolornas arbete mot hot och våld	31
Vilket stöd behöver skolorna?.....	37
Vad skulle bidra till minskat hot och våld på skolorna?	38
Slutsatser.....	42
Lärarförbundets krav	48
Krav riktade mot huvudmännen	48
Krav riktade mot regeringen.....	49
Om undersökningarna	51
Referenser	52
Appendix 1. Diagram	54

Inledning

Hot och våld är ett omdiskuterat ämne både inom politiken och i media. Det handlar både om våld som ett samhällsproblem och det våld som sker i skolan. Det är framför allt det grova våldet som lyfts fram i media. I skolan är det vanligast att hot och våld sker mellan elever, men det sker även mellan elev och personal och mellan vårdnadshavare och personal. Det involverar även utomstående människor som egentligen inte ska vara i skolan.

Under 1990-talet ökade det arbetsrelaterade våldet framför allt för kvinnor (Wikman 2012). Samtidigt skedde stora förändringar i det svenska skolsystemet (Skolverket 2009). Till exempelvis så decentraliserades och marknadsanpassades skolan. Under 1990-talet skedde stora neddragningar på skolan och lärartätheten sjönk kraftigt (Statskontoret 2013). Det fria skolvalet har gjort att skillnaderna mellan skolorna har ökat. Skolan har också försämrats i relation till möjligheten för barn att få en likvärdig utbildning (Böhlmark & Holmlund, 2011; Skolverket, 2009). Elever och vårdnadshavare har blivit kunder på en skolmarknad vilket underbygger missnöjesyttringar från elever och vårdnadshavare som inte är nöjda.

Skolan är en av Sveriges största arbetsplatser och verksamheten i skolan, både för elever och lärare, regleras av arbetsmiljölagen (1977:1160). Hot och våld i skolan är ett reellt problem som drabbar såväl elever som lärare. Arbetet mot det är därför en viktig del av den psykosociala arbetsmiljön, för att elever ska kunna få den goda inlärningsmiljö de har rätt till och lärarna ska ha den trygga och goda arbetsmiljö de har rätt till (Knight m.fl. 2011). Det förebyggande arbetet handlar både om att se till att hot och våld aldrig ens sker, men också om att de som utsätts snabbt ska få stöd så att de negativa konsekvenserna minskas om det sker incidenter. Om detta stöd inte sätts in så kan det få stora konsekvenser, inte bara för individen. I SCB:s undersökning från 2017 om varför lärare har slutat som lärare, uppgav ungefär tio procent av lärarna som lämnat yrket att trakasserier, hot och våld från elever var "en helt eller till stor del bidragande anledning till att lämna läraryrket". För fem procent var trakasserier, hot och våld från föräldrar och vårdnadshavare en helt eller starkt bidragande orsak till att de lämnat yrket. Cirka 40 procent ansåg att brist på stöd för att hantera svåra situationer med elever och vårdnadshavare bidrog helt eller till stor del till att de inte längre arbetar som lärare inom skolväsendet.

I mars 2019 skrev utbildningsministern Anna Ekström att nu är det slut på hoten mot lärarna (Regeringen 2019). Hon tog då upp att från höstterminen 2019 träder nya skrivningar i läroplanen i kraft som betonar elevernas plikt att visa respekt för sina lärare och klasskamrater. Regeringen deklarerade då också att en nationell plan för trygghet och studiero skulle tas fram. Lärarförbundet släppte 2019 rapporten "Trygghet att skapa studiero – en rapport om lärares ansvar och befogenheter" som visar på de problem som finns med studiero i skolan, och att det inte är tillräckligt tydligt vilket ansvar och vilka befogenheter lärare har att ingripa för att skapa trygghet (Lärarförbundet 2019). Endast 4 av 10 lärare tycker att det är tydligt i skollagen (2010:800) vilken befogenhet de har när de använder den disciplinära åtgärden utvisning ur klassrummet. 7 av 10 grundskollärare och drygt 6 av 10 gymnasielärare har tvekat att agera vid situationer när elever stör studieron därför att de är osäkra på sina befogenheter. Mer än hälften av alla lärare, och 6 av 10 grundskollärare, har tvekat att agera när elever stör studieron på grund av rädsla för att bli anmäld. Detta är något som även styrks i tidigare forskning. Enligt Estrada m.fl. (2009) råder en osäkerhet kring vilka rättigheter och skyldigheter man har när det uppstår hot, våld och trakasserier i skolan.

Denna rapport handlar om lärares utsatthet och hur skolornas arbete mot hot och våld ser ut. Fokus ligger på lärare som arbetar i grundskolans årskurs 7–9, gymnasieskola och vuxenutbildning. Lärarförbundet kommer att släppa en andra delrapport i höst med fokus på grundskolans årskurser 1–6, förskoleklass och fritidshem.

Bakgrund

Vad är hot och våld?

Det finns många olika typer av hot och våld och vissa av dem går in i varandra. Man kan exempelvis bli hotad ansikte mot ansikte men även via telefon, mejl, sms eller på andra sätt via nätet. En person kan bli aggressiv som en reaktion eller bli det för att uppnå ett syfte. Lärare kan hamna i hotfulla situationer både genom att själva vara en del av situationen eller genom att de indirekt blir det när de försöker förhindra att elever är våldsamma i en konflikt. Situationer med hot och våld kan också vara olika allvarliga. Allt från att någon svär till dödligt våld. Vem det är som betar sig hotfullt eller våldsamt kan också påverka hur allvarligt man tycker att det är. Det kan också uppfattas olika beroende på om det händer en enstaka gång eller om det sker systematiskt under en längre tid. Enligt Arbetsmiljöverket regleras inte de mildare formerna (t.ex. ren ohövlighet) i lagstiftningen, men forskning tyder ändå på att konsekvenserna av de lättare formerna av aggressivitet också är negativa både för dem som blir drabbade och för dem som bevittnar dessa (Arbetsmiljöverket 2011).

Definition av hot och våld i denna rapport

Eftersom hot och våld kan innefatta många olika typer och de går in i varandra har vi valt att använda oss av nedanstående definitioner som är inspirerade av Göransson m.fl. (2011).

En hotfull situation: T.ex. att någon betar sig aggressivt, har sönder saker eller är allmänt hotfull.

Hot om våld: T.ex. att någon hotat att slå/skada dig oavsett om du trott att personen menat det eller ej.

Verbalt våld: T.ex. att någon har skrikit/sagt hotfulla, kränkande, nedvärderande eller obehagliga saker.

Cybervåld: T.ex. att någon skickat ett hotfullt/kränkande meddelande till dig eller spridit information om dig mot din vilja.

Sexuella trakasserier: T.ex. sagt nedsättande sexuella kommentarer/försökt kyssa/krama dig mot din vilja.

Fysiskt våld: T.ex. blivit knuffad, riven, spottad på eller fått slag.

Hur vanligt är hot och våld mot lärare?

För att få en så komplett bild som möjligt av utsattheten för hot och våld behöver man kombinera statistik över anmälningar (både polisanmälningar och anmälningar till arbetsmiljöverket) och undersökningar som fångar de självrapporterade fallen. Detta på grund av att mycket av det hot och våld lärare utsätts för inte anmäls.

Självrapporterade undersökningar

Det finns tyvärr få svenska studier som har undersökt lärares utsatthet för hot och våld. Mycket av den forskning som har genomförts har varit fokuserad på elever, med ett särskilt fokus på mobbning. Lärarna har främst setts som en informationskälla om elevers delaktighet i våld eller som de som ska implementera förebyggande och efterhjälpande åtgärder (Estrada m.fl. 2011).

2011 genomförde en forskargrupp på uppdrag av Arbetsmiljöverket en stor undersökning i syfte att undersöka elevers och lärares utsatthet för olika typer av hot och våld (Göransson m.fl. 2011). I den framkom att det under 2010 hade varit vanligast att bli utsatt för en hotfull

situation eller verbalt våld. 63 procent av de kvinnliga lärarna och 54 procent av de manliga lärarna hade varit med om att någon hade skrikit, skällt eller svurit åt dem. 52 procent av de kvinnliga lärarna och 50 procent av de manliga lärarna svarade att de hade varit med om att någon i deras närvaro hade slagit/sparkat sönder något eller tappat kontrollen över sitt beteende. 15 procent av de kvinnliga lärarna och 18 procent av de manliga lärarna svarade att någon hade hotat att slå dem. Det fysiska våldet var inte lika vanligt, dock betydligt högre än vad tidigare studier har visat. 14 procent av de kvinnliga lärarna och 16 procent av de manliga lärarna svarade att det under 2010 hade hänt att någon/några under skoltid eller på väg till eller från skolan hade stött till, knuffat, gripit tag i eller smällt till dem.

28 procent av lärarna hade blivit utsatta för något av det som i denna studie definieras som cybervåld. De lärare som hade blivit utsatta fick svara på vilken kanal som var värst och i den framkom det att mailen och mobilen var de värsta kanalerna. Undersökningen visar också att det är vanligt att lärare blir vittnen till våld. Till exempel svarar 80 procent av de kvinnliga lärarna och 76 procent av de manliga lärarna att de varit vittne till lättare fysiskt våld och 26 procent av de kvinnliga lärarna och 24 procent av de manliga lärarna svarade att de varit vittne till grövre fysiskt våld. Endast 20 procent angav att de aldrig varit vittne till mobbning under de senaste 6 månaderna medan 10 procent svarade att de varit det varje vecka eller oftare. Drygt en tiondel av de lärare som utsatts för hot- och våld uppgav att föräldrar till elever varit förövare.

I Skolverkets stora undersökning Attityder till skolan från 2018 uppgav en fjärdedel av alla lärare att de utsatts för hot och våld på sin arbetsplats under det senaste läsåret (Skolverket 2018). Det är vanligast att lärarna utsätts av elever men sex procent av lärarna uppger också att de utsatts av vårdnadshavare.

Enligt en nyligen publicerad studie så svarar 53 procent av lärarna att de någon gång har varit utsatta för hat, hot och trakasserier i sin yrkesroll (Scaramuzzino 2020). 10 procent av lärarna svarar att detta har hänt varje vecka under de senaste 2 åren. 69 procent av de som utsatts svarar att hoten inte genomfördes. 42 procent svarar att de har funderat på att sluta som lärare på grund av utsattheten.

Anmälningar

Under de senaste 30 åren har det skett en ökning av både polisanmälningar och skadeanmälningar gällande hot och våld mot lärare. Huruvida detta är en reell ökning eller inte går att diskutera. Två bidragande orsaker är antagligen att anmälningsbenägenheten har ökat och att det under 1990-talet blev enklare att göra en polisanmälan genom att man inte längre behöver besöka en polisstation och att det finns färdiga mallar att följa. Enligt BRÅ (2009) finns det inga belegg för att våldet skulle ha ökat i svenska skolan.

Enligt AFA (2015) är lärare en av de yrkesgrupper som ofta utsätts för hot och våld. 12 procent av det totala antalet olyckor är orsakade av hot och våld. Under perioden 2014 till 2018 har det totalt anmälts drygt 1800 arbetsolyckor orsakade av hot och våld inom grund- och gymnasieskolan (Arbetsmiljöverket 2019). Enligt Arbetsmiljöverket har anmälningar enligt arbetsmiljölagen om fysiskt våld i grund- och gymnasieskolan ökat med 85 procent mellan 2014 och 2019 (från 319 till 590) och anmälningarna om hot har under samma tidsperiod ökat med 24 procent (från 197 till 245) (Nordisk juridik 2019).

Vilka konsekvenser har utsatthet för hot och våld?

Det finns många konsekvenser kopplade till hot och våld (se tabell 1). Det handlar om konsekvenser för offer, förövare och vittnen men också om konsekvenser för arbetsplatsen i form av till exempel stora kostnader och störd studiero.

Tabell 1. Sammanfattning av olika typer av konsekvenser som drabbar offer, förövare och vittnen.

	Internaliserande	Externaliserande	Sociala	Akademiska	Fysiska
Offer och förövare	Emotionella svårigheter: Depression Suicidalitet Ångest	Beteendeproblem: Kriminalitet Bruk/missbruk av alkohol och droger	Problem i kärleksrelationer	Sämre resultat i skolan	Skador
Offer	Låg självkänsla	Våldsamt beteende	Isolering	Skolk/upsägningar Frånvaro Koncentration försämrad Lägre engagemang Lägre motivation	Psykosomatiska besvär
Förövare		Uppförandeproblem	Problem i vänskapsrelationer	Lägre självförtroende gällande förmåga i skolan	
Vittnen	Rädsla Skuld Likgiltighet		Lär sig vara passiv när andra far illa	Olust att gå i skolan	

Källa: Knight m.fl. 2011.

Konsekvenser för lärarna

Enligt Arbetsmiljöverket är oron för att bli utsatt för hot och våld på arbetet en psykisk belastning som påverkar arbetsmiljön negativt (Arbetsmiljöverket 2021). Under perioden 2014 till 2018 har det totalt anmälts drygt 1800 arbetsolyckor med sjukfrånvaro orsakade av hot och våld inom grund- och gymnasieskolan (Arbetsmiljöverket 2019). Totalt sett är det vanligast med en sjukfrånvaro på mellan 4 och 14 dagar. Enligt AFA (2015) leder var fjärde allvarligt arbetsolycksfall på grund av hot och våld till en psykisk diagnos, i huvudsak stressreaktion. En orsak till att en psykisk diagnos sätts tros vara att det främst handlar om verbala hot snarare än fysiskt våld.

Negativa konsekvenser av hot och våld som riktas mot lärare var, enligt studien på uppdrag av Arbetsmiljöverket om elevers och lärares utsatthet för hot och våld, försämrad hälsa och negativa attityder gentemot skolan och arbetet (Göransson m.fl. 2011). Lärare som blivit utsatta för fysiskt våld uppgav ”sämre hälsa, mer sömnsvårigheter och en lägre egenbedömd hälsa jämfört med sina icke-utsatta kollegor”. När det gäller arbetstrivsel och viljan att säga upp sig från skolan var mönstret att mer utsatta lärare trivdes sämre och i högre grad ville sluta på skolan. Att vara utsatt av en vårdnadshavare gav mer negativa konsekvenser än om man blev utsatt av en elev.

De negativa konsekvenserna är inte bara kopplade till själva händelsen utan också till vad som sker efteråt. Bristande stöd från arbetsgivaren eller förminskande av den hotfulla eller våldsamma händelsen kan bidra till negativa konsekvenser (McMahon m.fl. 2017). Lärare som varit utsatta för hot och våld och arbetar på en skola med ett aktivt förebyggande arbete mot hot och våld rapporterar att de trivs bättre, vill arbeta kvar i högre grad och mår bättre än kollegor som varit lika utsatta, men arbetar på en skola utan det förebyggande arbetet (Göransson m.fl. 2011).

Otrygghet skadar elevernas studiero

Hot och våld kan störa studieron och få konsekvenser för inläringen. Göransson m.fl. (2011) visar att 44 procent av flickorna och 48 procent av pojkarna hade varit med om att någon hade skrikit, skällt eller svurit åt dem. 38 procent av eleverna hade varit med om att någon i deras närvaro hade slagit/sparkat sönder något eller tappat kontrollen över sitt beteende. 23 procent av flickorna och 28 procent av pojkarna svarade att det hade hänt att någon/några under skoltid eller på väg till eller från skolan hade stött till, knuffat, gripit tag i eller smällt till dem. 11 procent av pojkarna och 23 procent av flickorna oroade sig ibland eller oftare för någon form av våld. Att vara utsatt har både kopplingar till högre frånvaro och negativa hälsoeffekter. En tiondel av flickorna och 2 procent av pojkarna hade under höstterminen 2010 varit hemma en dag eller mer på grund av oro för hot och våld eller mobbning. Studien visade också att den mentala ohälsan, den egenbedömda ohälsan och sömnsvårigheterna var större ju mer utsatta eleverna var. De flickor och pojkar som rapporterat mest utsatthet för hot och våld var de som trivdes sämst, i högre grad ville byta skola och kände mest oro för ytterligare våld.

Enligt Skolverket (2019) har andelen elever i högstadiet och gymnasieskolan som känner sig mobbade av andra elever en gång i månaden eller mer ökat jämfört med 2015, från 3 procent till 6 procent. Bland högstadie- och gymnasieelever har andelen som känner sig störda av andra elever på de flesta eller alla lektioner ökat från 14 procent 2006 till 26 procent 2018.

I Skolinspektionens skolenkät 2021, som totalt omfattar närmare 400 000 svar från elever, lärare och föräldrar, uppger 18 procent av eleverna i årskurs 9 att det finns elever på deras skola som de är rädda för. Motsvarande siffra i gymnasieskolan är 14 procent. I årskurs 9 uppger 46 procent att eleverna på skolan inte följer de ordningsregler som finns. I gymnasieskolan är situationen bättre då endast en femtedel uppger att eleverna på skolan inte följer ordningsreglerna. 52 procent av eleverna i årskurs 9 och 29 procent av eleverna i gymnasieskolan uppger att andra elever stör ordningen i klassrummet på lektionerna. För 32 procent av eleverna i årskurs 9 respektive 19 procent av eleverna i gymnasieskolan stämmer det ganska dåligt eller inte alls att de har studiero på lektionerna (Skolinspektionen Skolenkäten 2021).

Varför uppstår hot och våld i skolan?

Det finns många olika anledningar till att hot och våld uppstår i skolmiljön. Tabell 2 visar en sammanfattning av de olika variabler som kan vara några av de bakomliggande orsakerna till hot och våld.

Tabell 2. Sammanfattning av förklaringar till att hot och våld uppstår som problem i skolan.

Individ		Grupp	Institution/ Organisation	Grannskap	Samhälle/Kultur
<i>Förövare:</i>	<i>Offer:</i>	Familj	Fysisk miljö	Fysisk miljö	Genusnormer
Biologi	Få vänner	Vänner	Organisationskultur	Socioekonomisk status	Tillgång till vapen
Personlighet	Kroppsstorlek	Skolkamrater	Relationer	Förekomst av våld	Konkurrens
Kognition	Sexuell läggning	– vilken roll tar de?	Kompetens hos de anställda att hantera våld		Grupperingar som ej respekteras av majoriteten?
Empati	Underlägsenhet				Ny teknik och sociala medier
Moralisk förmåga	Låg självkänsla				
	Störande beteende				

Källa: Knight m.fl. 2011.

Skolmiljön

Enligt Knight m.fl. (2011) kan man dela in skolans miljö i två huvudgrupper: den psykosociala miljön (till exempel relationer inom och mellan elev- och personalgrupper, klassrumskultur, skolkultur, normer) och den fysiska miljön som omfattar de platser där våldet äger rum. En metaanalys (Lindström Johnson 2009) visar att följande faktorer är viktiga för att minska hot och våld: positiva relationer med lärarna, att eleverna är medvetna om skolans regler och att de tycker att de är rättvisa, positiv klassrumsmiljö och att skolans förebyggande arbete är fokuserat på att förbättra den fysiska miljön i skolan. Brå:s rapport om grövre våld i skolan tar upp att det är viktigt att uppmärksamma ledningens centrala roll och skolans organisation för att kunna motverka våld (Brå 2009). Lärarna har en alltför pressad arbetssituation och har svårigheter att hinna med det förebyggande arbetet inom ramen för ordinarie tjänst. En stor del av ansvaret för att åtgärda dessa brister ligger, enligt Brå, rimligen på skolledningen. En annan viktig del är vuxnas närvaro. Vuxnas närvaro är en betydande faktor som både hindrar att våld uppstår från första början och även mildrar det våld som väl inträffar. Enligt Skolverket (2009) har lärartätheten i genomsnitt minskat med knappt en lärare per 100 elever mellan 1990 och 2007. Vid 1990-talets början var lärartätheten 9,1 lärare per 100 elever, men minskade under 90-talet och nådde sitt lägsta värde 1997/98 (7,5 lärare). Men enligt Skolverket finns det också stora variationer mellan kommuner när det gäller lärartäthet.

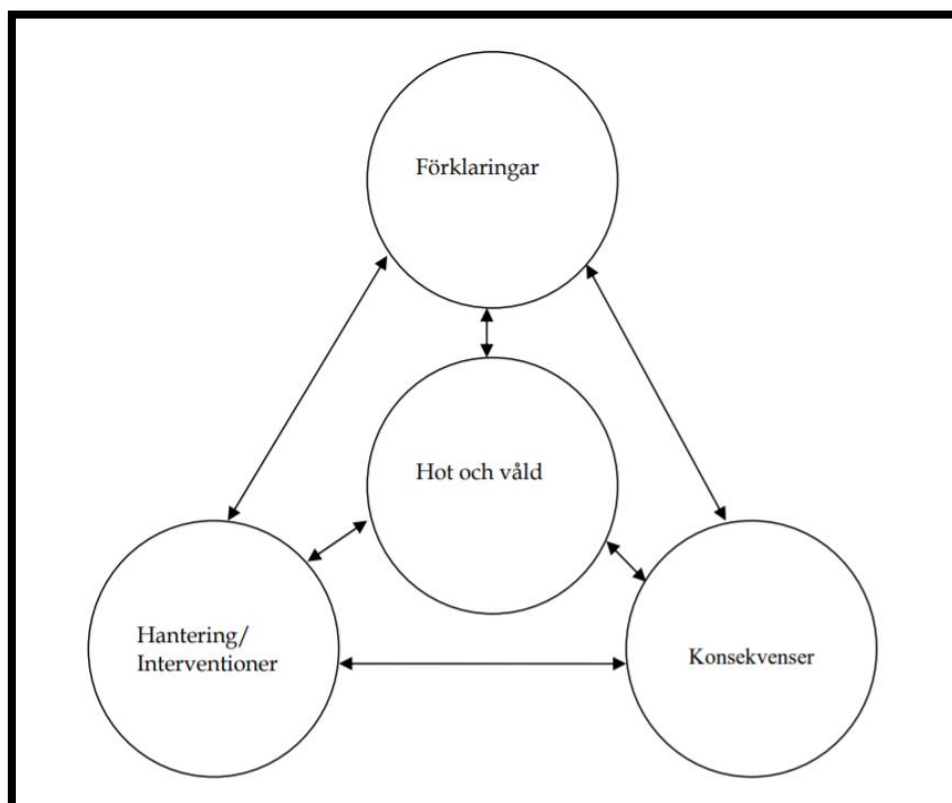
Det är också viktigt att våldet i skolan inte blir normaliserat. Amerikansk forskning visar att våldet i skolan ofta är en spegling av våldet i den kontext som skolan ligger i (Laub och Lauritsen 1998). Det vill säga att eleverna tar med det våld de upplever hemma, eller som de har i sin närmiljö, in i skolan.

Lärarna som offer

När det gäller lärare som offer så kan man dels studera lärarnas egna förklaringar men man kan också undersöka bakgrundsvariabler. I Arbetsmiljöverkets undersökning studerades båda dessa faktorer (Göransson m.fl. 2011). När lärare själva fick ange förklaringar till att de blivit utsatta så var den vanligaste förklaringen (46 procent av kvinnorna och 36 procent av männen) att det var på grund av deras utseende eller personlighet. 25 procent av kvinnorna och 17 procent av männen svarade att orsaken var någon av diskrimineringsgrunderna. En ganska stor grupp svarade att en vanlig orsak till utsattheten var att man som lärare säger till, disciplinerar och upprätthåller regler, men också att man ger sig in i och ingriper i konfliktsituationer. Ett fåtal lärare angav arbetsrollen som orsak (exempelvis "att man är lärare och vuxen helt enkelt") eller att de varit utsatta på grund av de betyg de ger eleverna. När man i stället undersöker bakgrundsvariabler så kan man se att det beror på vilken typ av hot och våld det rör sig om. När det gäller det fysiska våldet finns det ingen ökad risk att bli utsatt beroende på erfarenhet medan det finns en ökad risk att utsättas för oönskad sexuell uppmärksamhet och hotfullt och skrämmande beteende om man har kortare erfarenhet som lärare. Att vara född utanför Sverige eller ha föräldrar som är födda utanför Sverige tycks vara förknippat med en högre risk när det gäller utsatthet för vissa typer av våld.

Hur ska skolor förebygga våld?

Skolan är ingen isolerad verksamhet utan är en del av samhället, och det behövs ett förebyggande arbete både på samhällsnivå och på skolnivå. Man behöver förstå vilka förklaringar som finns till våldet och man behöver sätta in förebyggande åtgärder och hantera incidenter. Figur 1 visar en illustration över att man behöver sätta dessa delar i relation till varandra eftersom de inte existerar var för sig i isolering (Knight m.fl. 2011).

Figur 1. Hot och våld sett i ett dynamiskt samspel med dess förklaringar och konsekvenser, samt vad individ såväl som omgivning gör för att hantera och förebygga det. Hämtad från Knight m.fl. (2011).

Det finns tre olika typer av prevention och alla strategier för våldsprevention bör innehålla element som tar sikte dels på det som kallas för primär eller universell prevention, dels på så kallad sekundär eller selektiv prevention (Estrada m.fl. 2009).

Primär prevention

Primär prevention handlar om det arbete som sker innan händelser med hot och våld sker, det vill säga det arbete som minskar risken för att hot och våld ska ske i skolan (Knight mfl 2011). Skolor där eleverna och lärarna upplever att arbetsmiljön är bra är skolor där det förekommer mindre våld. Det förebyggande arbetet är därför viktigt för att förhindra incidenter av hot och våld. 1993 kom Arbetsarskyddsstyrelsen (nuvarande Arbetsmiljöverket) ut med föreskrifter om våld och hot i arbetsmiljön som bland annat beskriver arbetsgivarens skyldighet att utreda hot och våld och arbeta förebyggande (AFS 1993: 2). Några viktiga paragrafer ur dessa föreskrifter utifrån den primära preventionen är:

2 § Arbetsgivaren skall utreda de risker för våld eller hot om våld som kan finnas i arbetet samt vidta de åtgärder som kan föranledas av utredningen.

4 § Arbetstagarna skall ha tillräcklig utbildning och information och få tillräckliga instruktioner för att kunna utföra arbetet säkert och med tillfredsställande trygghet.

5 § Vid arbete där det finns risk för återkommande våld eller hot om våld skall arbetstagarna få särskilt stöd och handledning.

6 § Arbetsplatser skall placeras, utformas och utrustas så att risk för våld eller hot om våld så långt som det är möjligt förebyggs.

Utbildning till personalen gällande hantering av hot och våld är en viktig del av ett förebyggande arbete men i en undersökning (Göransson m.fl. 2011) svarar endast 45 procent av lärarna att de fått sådan utbildning. Man behöver också utreda och bedöma riskerna för hot och våld. Det finns till exempel en checklista som Arbetsmiljöverket har tagit fram (<https://www.av.se/globalassets/filer/publikationer/broschyrer/kartlagg-riskerna-for-hot-och-vald-broschyr-adi553.pdf>).

När det gäller det förebyggande arbetet är det viktigt att involvera eleverna (Estrada m.fl. 2009). Det kan till exempel vara att man arbetar med normer kring våld och hur man bemöter varandra. Universella insatser där man utrustar alla elever med färdigheter som underlättar för dem att hantera situationer utan att ta till våld. Det är viktigt att förebygga mobbning eftersom man har sett en koppling mellan nivåer av våld i skolan och förekomsten av mobbning. Detta innebär att om man fokuserar på de lindriga formerna av kränkningar, trakasserier och hot så kan man motverka grövre våld. Eftersom det varje år kommer nya elever måste arbetet ske kontinuerligt.

Skolorna behöver dessutom få rätt förutsättningar för att skapa en trygg skolmiljö och öka studieron. I Lärarförbundets rapport om trygghet och studiero svarade lärarna att det viktigaste för att skapa studiero är att satsa på särskilt stöd till elever som behöver det, mindre elevgrupper, gemensamma ordningsregler som upprätthålls av all personal samt fler vuxna i klassrummet och personal som ansvarar för eleverna mellan lektioner och på raster (Lärarförbundet 2019).

Sekundär prevention

Den sekundära delen handlar istället om att införa särskilda insatser för individer med olika typer av sociala, känslomässiga och beteendemässiga svårigheter och som uppvisar en förhöjd risk för att begå våldshandlingar (Estrada m.fl. 2009).

Tertiär prevention

En tredje komponent, så kallad tertiär prevention, handlar om att reagera preventivt när våldet redan är ett faktum (Estrada m.fl. 2009). Det kan handla om att se till att de som är utsatta får det stöd och den hjälp de behöver men också om att stötta förövaren i att förändra sitt beteende så att det inte upprepas (Knight m.fl. 2011). Enligt föreskrifterna om våld och hot i arbetsmiljön (AFS 1993: 2) ska följande genomföras vid händelser med hot och våld:

10 § Tillbud och händelser med våld eller hot om våld skall dokumenteras och utredas.

11 § Arbetstagare som utsatts för våld eller hot om våld skall snabbt få hjälp och stöd för att förebygga eller lindra såväl fysisk som psykisk skada. Arbetsgivaren skall ha särskilda rutiner för detta.

Hur ser det förebyggande arbetet på skolorna ut?

Göransson m.fl. (2011) ställde i sin undersökning även frågor om det förebyggande arbetet. En klar majoritet av lärarna uppgav att deras skolor arbetar aktivt i frågor gällande hot, mobbning och trakasserier samt att de arbetar på ett bra sätt för att förhindra kränkningar av barn. Det var endast 6 procent som inte alls eller bara till liten del ansåg att skolan arbetar aktivt mot hot och våld. Andelen missnöjda med skolans och arbetsgivarens arbete var något högre i gruppen som var lite utsatt och högst i gruppen mycket utsatta. 45 procent av lärarna svarade att de fått

utbildning i att hantera hot och våld. Andelen som fått utbildning var 57 procent bland dem som inte varit utsatta för någon form av hot och våld, till skillnad mot 44 procent bland de som varit lite utsatta och 39 procent bland de som varit mycket utsatta. Mer än hälften av lärarna svarade att de fått det stöd de behövt av sin närmaste chef. Det som dock visade sig vara mer betydelsefullt var stöd från kollegor. Utsatta lärare som fått det stöd de behövt rapporterade en bättre arbetstrivsel, en större vilja att vara kvar på skolan och lägre oro för våld, jämfört med lika utsatta kollegor som inte upplevt sig få det stöd de behövt. Totalt sett ansåg knappt hälften (49 procent) av de utsatta lärarna att arbetsgivaren hade vidtagit nödvändiga åtgärder. Men 29 procent av de utsatta männen och 13 procent av de utsatta kvinnorna svarade att arbetsgivaren inte alls vidtagit nödvändiga åtgärder och ytterligare 25 procent av männen och 40 procent av kvinnorna tyckte att arbetsgivaren gjort det endast i liten utsträckning. 66 procent av lärarna som hade berättat om, rapporterat eller anmält hot- och våldsincidenter svarade att situationen inte alls eller i liten utsträckning hade förbättrats.

En problematisk sak enligt lärare är att de inte vågar ta upp problem som uppstått i klassrummet då det finns en rädsla för att ledningen ska uppfatta dem som inkompetenta och att deras status sänks. Många upplever dessutom att situationerna som rapporteras till ledningen inte följs upp ordentligt och att ingen återkoppling från ledningen till lärare ges angående hur arbetet med incidenten fortskrider. Detta leder till att lärare inte rapporterar incidenter till ledningen i önskad utsträckning och ett mörkertal vad gäller hot och våld mot lärare uppstår därmed (Estrada, Granath, Shannon & Törnqvist, 2009). Det är enligt Estrada, Granath, Shannon & Törnqvist (2009) vanligt att det inte finns några rutiner på skolorna för hur man ska arbeta kring en situation där en lärare har blivit utsatt för hot och våld. Det är enligt dem heller inget som diskuteras på skolorna mellan lärarna och det händer att lärare inte rapporterar händelser då de upplever att de inte får någon återkoppling från ledningen på arbetet.

Vem ansvarar för det förebyggande arbetet?

Det är ytterst huvudmannen för en skola som är ansvarig för arbetsmiljön. I en kommunal skola innebär det politikerna i kommunfullmäktige eller utbildningsnämnden. I en fristående skola är huvudmannen, som kan vara en juridisk eller fysisk person, ansvarig för arbetsmiljön. Huvudmannen måste säkerställa att det finns en arbetsmiljöorganisation, att det finns rätt förutsättningar för arbetsmiljöarbetet och att arbetsmiljölagen följs. Olika *arbetsuppgifter* i arbetsmiljöarbetet kan fördelas till exempelvis rektor eller skolchef, som i sin tur kan delegera vidare arbetsmiljöuppgifter, men *ansvaret* ligger alltid hos huvudmannen som arbetsgivare.

Enligt Arbetsmiljöverkets föreskrifter om systematiskt arbetsmiljöarbete (AFS 2001:1) ska fördelningen av arbetsmiljöuppgifter vara skriftlig på arbetsplatser med mer än tio anställda, vilket sannolikt innefattar alla skolhuvudmän. Samma föreskrifter säger även att alla arbetsgivare ska göra en uppföljning av det systematiska arbetsmiljöarbetet varje år och genomföra nödvändiga förbättringar.

Vad ska du som lärare göra vid en incident med hot och våld?

Inom det här området finns det flera olika regelverk att ta hänsyn till. En aspekt handlar om att upprätthålla trygghet och studiero. Andra regelverk som aktualiseras rör arbetsmiljö, försäkringar och straffrätt. Såvitt särskilt avser straffrätten är det samhället som, genom polis och åklagare, bevakar att brott utreds och att misstänkta personer lagförs. Ett första steg i den processen är att brottet polisanmäls.

Lärares befogenheter att ingripa för att skapa trygghet och studiero

I syfte att uppnå trygghet och studiero, eller för att komma till rätta med en elevs ordningsstörande uppträdande, får lärare och rektorer ingripa och vidta de omedelbara och tillfälliga åtgärder som är befogade. Med omedelbara och tillfälliga åtgärder avses ingripanden under en kort och begränsad tid som syftar till att komma till rätta med en akut situation. Det kan röra sig om muntliga tillsägelser eller tillfälliga omflyttningar inom undervisningsgruppen för att sära på elever som bråkar. Lärarens och rektorns befogenhet att vidta tillfälliga och omedelbara åtgärder gäller oavsett tid och plats så länge det sker inom ramen för deras yrkesutövning. Vidare har en lärare och/eller rektor befogenhet att under vissa närmare förutsättningar besluta om utvisning ur undervisningslokalen, kvarsittning, tillfällig omplacering, tillfällig placering vid en annan skolenhet, avstängning och omhändertagande av föremål. Åtgärderna som vidtas måste alltid stå i proportion till syftet och övriga omständigheter. Omhändertagande av föremål kan antingen ske om föremålet används på ett sätt som är störande för utbildningen eller om det kan utgöra en fara för säkerheten i denna. Det kan till exempel röra sig om en mobiltelefon som används under lektionstid på ett sätt som stör undervisningen eller ett föremål – exempelvis en kniv – som genom sitt förmodade användningssätt kan utgöra en fara för säkerheten. Vid utvisning av en elev från undervisningslokalen måste någon annan ur skolpersonalen ha viss uppsikt över eleven.

Arbetsmiljö och försäkring

Det finns flera saker som är bra att känna till och som är viktiga att agera utifrån i det fall du blir utsatt för hot och/eller våld. Bland det mest kritiska är att du omedelbart informerar din chef om det inträffade och att det görs en tillbudsanmälan. Det sistnämnda kan göras även med stöd av skyddsombudet. Oavsett rekommenderas det att du informerar skyddsombudet om tillbudet.

Dokumentera händelseförloppet så noga som möjligt. Skriv ner vad som inträffat och notera gärna vilka andra eventuella personer som har sett händelsen. Finns det möjlighet att ta bilder som kan utgöra relevant underlag – fotografera. Observera att detta kan vara bra även om du inte är den som utsatts direkt utan har varit vittne till den aktuella händelsen. Ta även omgående kontakt med vården för att erhålla ett läkarintyg, vilket kan vara avgörande i arbetsskadeförsäkringshänseende och betydelsefullt i bevishänseende. Spara kvitton för vårdbesök och andra eventuella utlägg som behöver göras i samband med den akuta situationen.

När ska en händelse anmälas?

Om det inträffar något på arbetsplatsen som skulle kunna leda till hälsobesvär, sjukdom eller olycksfall, så ska det anmälas som ett tillbud till arbetsgivaren. Syftet med tillbudsanmälan är att uppmärksamma arbetsgivaren på problem i arbetsmiljön, som bör åtgärdas. Tillbud och händelser med våld eller hot om våld skall dokumenteras och utredas, enligt arbetsmiljöföreskrifterna om åtgärder mot våld och hot i arbetsmiljön (10 §). Allvarliga tillbud ska även rapporteras vidare av arbetsgivaren till Arbetsmiljöverket. Allvarliga tillbud, som inneburit allvarlig fara för liv eller hälsa, är inte endast av fysisk art utan kan även vara händelser som riskerar att drabba arbetstagarens psykiska hälsa, såsom allvarligare hot om våld. Om en händelse har gått så långt att någon blir skadad eller reagerar med exempelvis ångestsymtom, så är det inte bara ett tillbud utan ska anmälas som arbetsskada till arbetsgivaren, Arbetsmiljöverket, Försäkringskassan och försäkringsbolag. Anmäl arbetsskada till AFA Försäkring.

Överväg att göra en polisanmälan om du utsatts för brott. En del arbetsgivare ger stöd i samband med detta, men långt ifrån alla. Polisanmälan görs direkt på en polisstation, alternativt genom att ringa 114 14. Notera att förundersökning inte inleds mot barn under 15 år och barn under 12 år torde inte annat än i sällsynta undantagsfall bli föremål för utredning enligt lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Mot den bakgrunden har JO uttalat att skolan bör vara återhållsam med att göra polisanmälan mot barn i de yngsta åldersgrupperna eftersom sådana anmälningar normalt sett inte utreds av polisen. I det fall att du utsatts för brott i samband med tjänsten, kontakta även Lärarförbundet för eventuell målsägandeservice. Denna service innebär att någon av förbundsjuristerna är målsägandebiträde/ombud för dig. I uppdraget ingår att ge hjälp och stöd under förundersökning och rättegång. Vidare kan förbundsjuristen hjälpa dig i skadestandsfrågor. I vissa fall kan staten tillhandahålla ett målsägandebiträde men det gäller enbart vid vissa typer av brott och under vissa förutsättningar. Lärarförbundets målsägandeservice kan omfatta fall då staten inte står för ett målsägandebiträde. För att kunna hjälpa till på ett så bra sätt som möjligt är det viktigt att förbundsjuristerna blir inkopplade i ett tidigt skede.

Hot och våld mot tjänsteman

Våld eller hot mot tjänsteman regleras i 17 kap. 1 § brottsbalken och utgör till viss del kvalificerade former av straffbestämmelserna om misshandel och olaga hot. Straffet för våld eller hot mot tjänsteman är böter eller fängelse i högst två år eller, om brottet är grovt, fängelse i lägst ett och högst sex år. För våld eller hot mot tjänsteman döms den som med våld eller hot om våld förgriper sig på en tjänsteman i hans eller hennes myndighetsutövning eller för att tvinga tjänstemannen till eller hindra honom eller henne från en åtgärd i myndighetsutövningen eller för att hämnas för en sådan åtgärd. Detsamma gäller den som på motsvarande sätt förgriper sig på en tjänsteman som tidigare har utövat myndighet för vad han eller hon har gjort eller underlåtit i myndighetsutövningen. Detta förstärkta straffrättsliga skydd för den som utför myndighetsutövning kallas även tjänstemannaskyddet.

Vad avses med begreppet "myndighetsutövning"?

Begreppet myndighetsutövning är svårt att definiera på ett entydigt och heltäckande sätt. Utmärkande för all myndighetsutövning är dock att den har sin grund i samhällets maktbefogenheter med stöd av lag eller annan författning och kan sägas innefatta beslut som för den enskilde innebär förmåner, rättigheter, skyldigheter, disciplinpåföljder eller annat jämförbart förhållande. Sett utifrån skolans verksamhet är beslut om disciplinära förfaranden, betyg, åtgärdsplaner, skolskjuts och ledighet regelmässigt att betrakta som myndighetsutövning. När det gäller andra förfaranden i exempelvis en klassrumssituation får bedömningen ofta ske från fall till fall av om det är fråga om myndighetsutövning eller inte.

I det enskilda rättsfallet är det upp till domstolen att bedöma vilka delar av lärares yrkesutövning som kan anses ha skett inom ramen för myndighetsutövning, och om den inträffade situationen med hot eller våld hade koppling till lärarens myndighetsutövning. Eftersom det endast finns hovrättsdomar och saknas avgöranden från Högsta domstolen så är prejudikatvärdet begränsat. Vid en stram tolkning av begreppet "myndighetsutövning" så skulle det finnas stora delar av lärares yrkesutövning som inte omfattas av tjänstemannaskyddet, inte minst i skolformer eller årskurser som inte har betygsättning eller som inte omfattas av bestämmelserna om disciplinära åtgärder.

Den nationella planen för trygghet och studiero

Den 18 maj 2021 presenterade regeringen i en promemoria sitt förslag till nationell plan för trygghet och studiero i skolan. I planen presenteras bland annat följande förslag:

- Ansvaret för det förebyggande arbetet inom trygghet och studiero och terminologin förtydligas.
- Regleringen av huvudmannens systematiska kvalitetsarbete förtydligas.
- Huvudmannen ska ha ett tydligare ansvar för klagomålshantering, och anmälningar ska alltid hanteras av huvudmannen först. Skolinspektionen ska endast få utreda klagomål om huvudmannen har fått möjlighet att hantera klagomålet och se till att nödvändiga åtgärder vidtas, eller om det finns särskilda skäl.
- Skolverket ska ta fram stöd för skolors kommunikation och samarbete med vårdnadshavare, samt förstärka sin kommunikation om vilket stöd som finns för lärare och rektorer i deras arbete med trygghet och studiero.
- Mobilförbud: Mobiltelefoner ska endast få användas efter lärarens instruktion när undervisning pågår, samt ökade möjligheter att omhänderta mobiltelefoner för att förebygga störningar i undervisningen.
- All skolpersonal ska ha allmänna befogenheter för att säkerställa trygghet och studiero. Det ska uttryckligen anges att dessa åtgärder innefattar en befogenhet att ingripa fysiskt för att avvärja våld, kränkningar eller andra ordningsstörningar.
- Skolverket ska få i uppdrag att ta fram ett stöd för skolans personal när det gäller deras befogenhet och ansvar att agera i svåra situationer.
- Det ska vara lättare att besluta om tillfälliga omplaceringar och avstängningar av elever.

Lärarförbundets rapport om trygghet och studiero från 2019 visade att det inte är tillräckligt tydligt vilket ansvar och vilka befogenheter lärare har att ingripa för att skapa trygghet, och ställde ett antal krav på förändringar i skollagstiftning. Lärarförbundet välkomnar att regeringen har lyssnat på flera av våra slutsatser och ser att två av våra krav motsvaras av förslag i den nationella planen för trygghet och studiero:

- Förtydliga lärares ansvar och befogenheter att ingripa fysiskt för att säkra studiero och trygghet
- Anmälningssystemet till Skolinspektionen ska ändras så att en anmälan alltid ska hanteras av huvudmannen först.

Planen är dock endast ett förslag, och Lärarförbundet kommer därför fortsätta driva dessa krav tills de har blivit verklighet. Tre av våra krav på förändringar i skollagstiftning från rapporten om trygghet och studiero har inte infriats i den nationella planen utan kvarstår:

- Lärares tillsynsplikt behöver definieras i lag.
- Definitionen i skollagens kapitel 6 åtgärder mot kränkande behandling av vad som är kränkande behandling behöver förtydligas.
- Barn- och elevombudet ska genom ovanstående ändring i skollagen inte kunna yrka på skadestånd för kränkande behandling till en elev som har orsakat den situation där en lärare tvingades ingripa för att säkra studiero och utöva sin tillsynsplikt, om lärares agerande var proportionerligt.

Det som verkligen borde ingå i en plan för trygghet och studiero i skolan är dock ökade resurser för det förebyggande arbetet. Det lärarna efterfrågar är resurser för att sätta in särskilt stöd, minska elevgrupper och att anställa andra yrkeskategorier som kan avlasta lärarna.

Resultat

Resultatet baseras på svar från Lärarförbundets lärarpanel hos Kantar Sifo (lila ram runt diagrammen) och Lärarförbundets ombudsenkät (turkos ram runt diagrammen) som har gått ut till skyddsombud och arbetsplatsombud (läs mer om undersökningarna på sida 51).

Hur stort är problemet med hot och våld på skolorna?

27 procent av lärarna i grundskolans årskurs 7-9 svarar att hot och våld är ett ganska eller mycket stort problem på skolan medan 15 procent av lärarna i gymnasieskolan och 5 procent av lärarna inom vuxenutbildning svarar detta. Majoriteten (70 procent) av lärarna inom vuxenutbildning svarar att hot och våld på skolan är ett mycket litet problem.

"Har inte blivit så utsatt själv men mina kollegor har blivit hotade och många elever slåss, missbrukar och tar in sina kompisar till skolan och det känns inte bra. Ibland slåss eleverna med gäng utanför skolan, men just i klassrummen är det lugnare." Lärare i gymnasieskolan

"Framförallt att behöva gå emellan elever som är agiterande. Mycket vanligt att utomstående tar sig in i skolan i syfte att ta eller sälja narkotika och dessa situationer med avvisande är påfrestande." Lärare inom vuxenutbildning

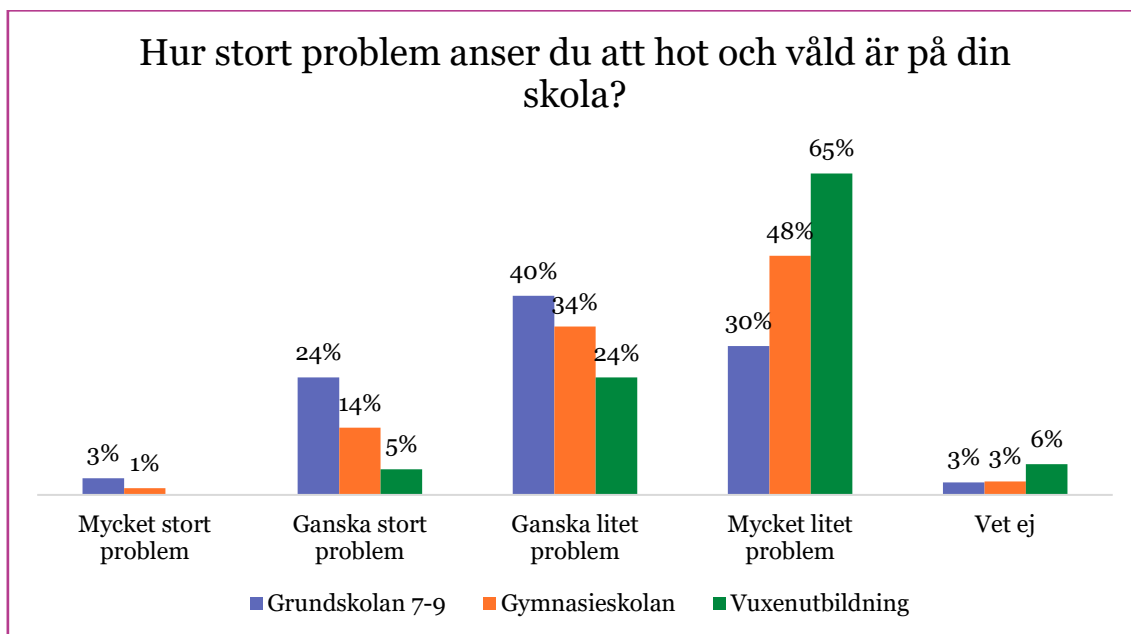

Diagram 1. Procentuell fördelning över hur stort problem man anser att hot och våld är på lärarens skola uppdelat på var i skolan man arbetar. Baseras på 480 svar från lärare.

18 procent av ombuden svarar att hot och våld är ett ganska eller mycket stort problem inom den verksamhet de är ombud för. Majoriteten (82 procent) svarar dock att det är ett ganska eller mycket litet problem.

"Elever kan ha ett hårt klimat mellan sig vilket jag tycker kan vara olustigt ibland. Jag har aldrig känt mig direkt utsatt för något för egen del." Lärare i grundskolan 7-9

"Personligen har jag inte råkat illa ut de senaste två åren, men det är många elever som skadats." Lärare i gymnasieskolan

”Har inte blivit personligen utsatt för hot eller våld 2019 eller 2020, men elever i skolan får ibland aggressiva utbrott och kastar saker, vi har många elever med olika diagnoser.”

Lärare i gymnasieskolan

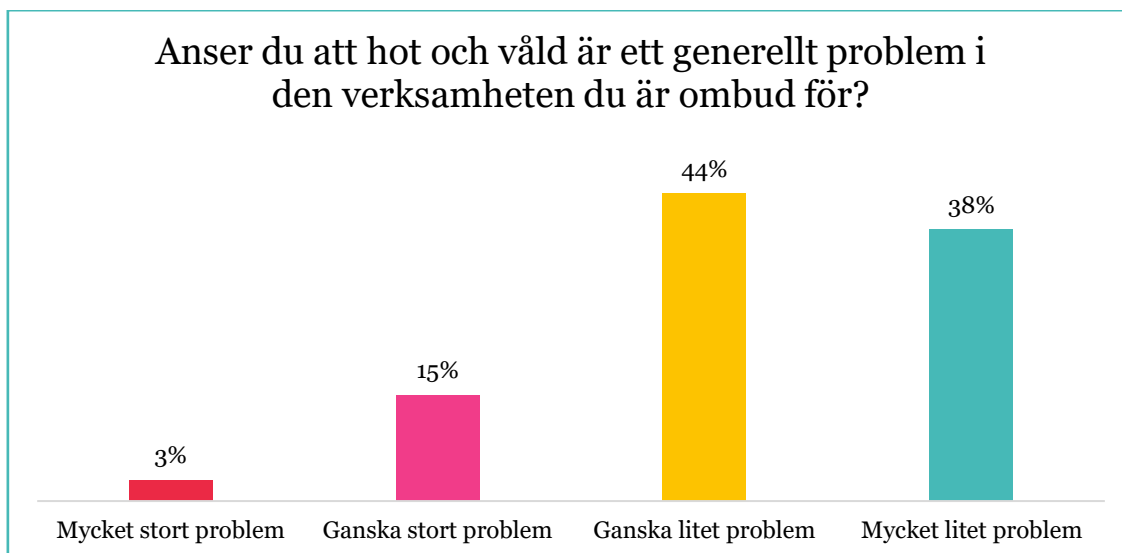

Diagram 2. Procentuell fördelning över hur stort problem ombudet anser att hot och våld är i den verksamhet som de är ombud för. Baserat på 473 svar från ombud.

Hur ofta blir lärare utsatta för hot och våld?

Eftersom 2020 var ett speciellt år med covid-19 där många inom gymnasieskolan och vuxenutbildningen mestadels har haft undervisning på distans, har vi valt att ställa tre olika frågor om hot och våld. Den första frågan handlar om hur ofta man har blivit utsatt under de senaste två åren, den andra handlar om huruvida det var någon skillnad mellan 2019 och 2020 och den tredje handlar om hur ofta man har varit utsatt under 2020. Frågorna avser dels utsatthet för hot och våld från elever, dels hot och våld från vårdnadshavare.

Hur ofta har lärare blivit utsatta för hot och våld under de senaste två åren?

”Ständigt ifrågasatta av vårdnadshavare. Det ska polisanmälas hit och dit om vi inte gör så. Mycket stök på skolan av elever som inte mår bra. Finns inget/ingen som fångar upp dem utan de driver runt som om att allt vore en fritidsgård. Det finns inga krav eller konsekvenser för dem. Alla i vårt arbetslag har fått slag eller kränkande ord från tre elever i snart 2 år utan att det händer ett dugg. Vi ska bara anpassa och står helt maktlösa.”

Lärare i grundskolan 7-9

Hot och våld av elever

”Dödshot och kränkningar från elever. Anklagelser från vårdnadshavare om att jag som lärare kränker eleven vid tillrättavisningar när eleven stulit skolans föremål eller om eleven har brutit mot någon av skolans regler.” Lärare i grundskolan 7-9

”En elev kunde inte hantera att hen blev underkänd i en kurs som jag var undervisande lärare i. Hen var mycket aggressiv och skicka flera aggressiva mejl till mig och försökte också söka upp mig flera gånger på skolan, men lyckades aldrig med detta.” Lärare inom vuxenutbildning

Lärare inom grundskolans årskurs 7-9 är mest utsatta för hot och våld om man jämför med lärare inom gymnasieskola och vuxenutbildning. Den vanligaste formen av våld är verbalt våld. Majoriteten (58 procent) av lärarna i grundskolans årskurs 7-9 och var fjärde lärare inom gymnasieskola och vuxenutbildning har varit utsatta minst en gång av elever för verbalt våld under de senaste två åren. 45 procent av lärarna i grundskolans årskurs 7-9 har minst en gång varit i en hotfull situation med en elev. Var femte lärare inom gymnasieskola och vuxenutbildning har varit i en hotfull situation minst en gång. 15 procent av lärarna i grundskolans årskurs 7-9 har blivit utsatta minst en gång för fysiskt våld.

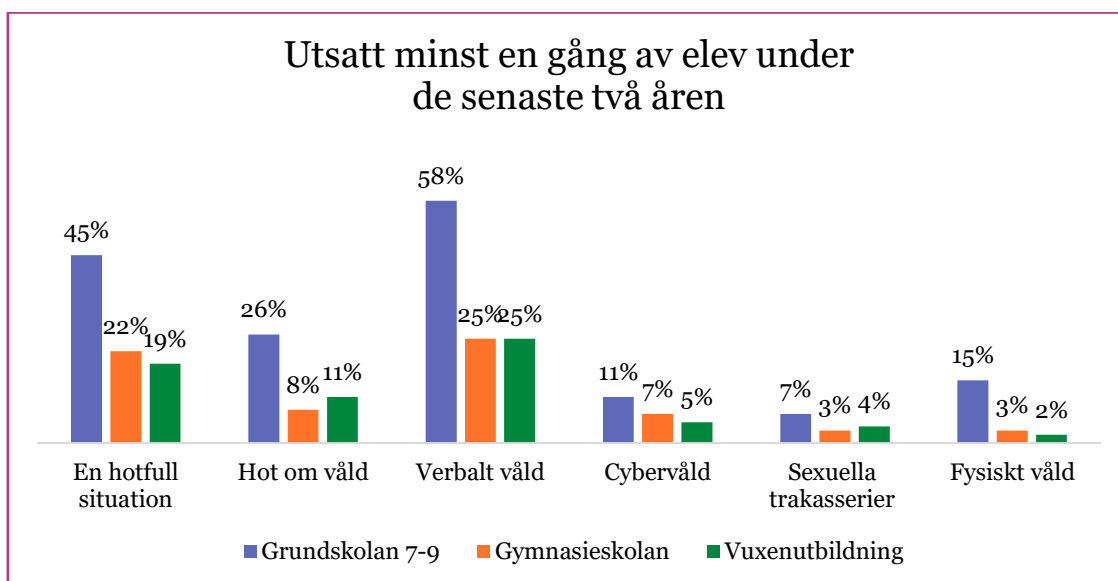

Diagram 3. Procentuell fördelning över de som har svarat att de har blivit utsatta minst en gång av en elev under de senaste två åren för olika typer av hot och våld uppdelat på var i skolan läraren arbetar. Baserat på 461 och 479 svar från lärare beroende på typ av hot och våld.

”Att elever sprider rykten, baktalar, går till personangrepp eller rent av hotar mig som lärare är någonting som stjälar tid, kraft och energi.” Lärare inom vuxenutbildning

42 procent av lärarna i grundskolans årskurs 7-9, 15 procent av lärare i gymnasieskolan och 8 procent av lärarna inom vuxenutbildningen svarar att de flera gånger har varit utsatta för verbalt våld under de senaste två åren. Mer än var fjärde lärare (28 procent) i grundskolans årskurs 7-9, var tionde lärare i gymnasieskolan och 6 procent av lärarna inom vuxenutbildningen svarar att de flera gånger har blivit utsatta för hotfulla situationer.

”Filmer på TikTok, kränkande kommentarer från elever. Hot om att elev ska se till att jag får sparken eller blir anmäld. Hotfull jargong och gester. Fått bryta slagsmål med risk för att drabbas själv. Bänkar som farit då elever slagits med risk för att andra träffas. Känt oro, obehag och mindre rädsla.” Lärare i grundskolan 7-9

”Elever har i smyg tagit bilder av min byst och lagt ut på nätet med nedlåtande kommentarer.” Lärare i grundskolan 7-9

”En elev av motsatt kön brukade se till att hålla sig sist kvar för att ställa frågor och då lägga armen om mig och smeka mig på kinden. Det var ganska obehagligt, men det är det enda jag upplevt lyckligtvis.” Lärare inom vuxenutbildning

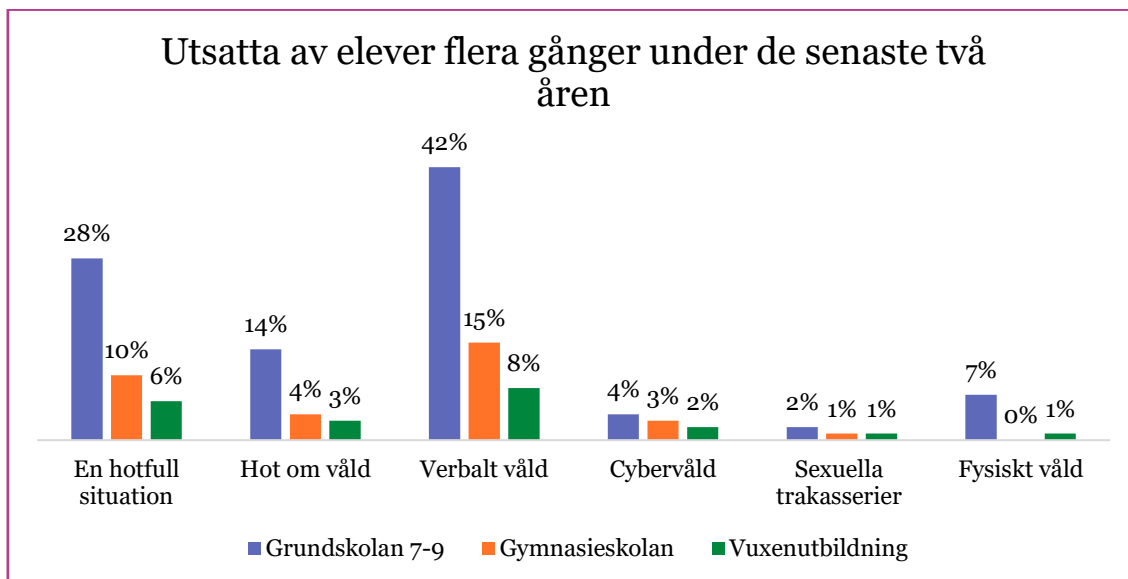

Diagram 4. Procentuell fördelning över de som svarat att de vid flera tillfällen har blivit utsatta för hotfulla situationer under de senaste två åren uppdelat på var i skolan man arbetar. Baserat på 461 och 479 svar från lärare beroende på typ av hot och våld.

Hot och våld av vårdnadshavare

Även gällande hot och våld av vårdnadshavare är lärarna i grundskolans årskurs 7-9 mest utsatta. 23 procent av lärarna i grundskolans årskurs 7-9 har varit utsatta för verbalt våld av vårdnadshavare minst en gång under de senaste två åren jämfört med 17 procent av lärarna i gymnasieskolan. 15 respektive 8 procent av lärarna har varit utsatta minst en gång för en hotfull situation.

"Nedsättande kommentarer när deras barn inte kan beredas plats på skolan eller får plats i kurser." Lärare i gymnasieskolan

"Har vårdnadshavare som är aggressiv och hotfull om inte ungdomen får E i betyg. Hotar med att se till med att man får sparken om man inte sätter E och skickar andra hotfulla meddelanden där kränkningar förekommer." Lärare i grundskolan 7-9

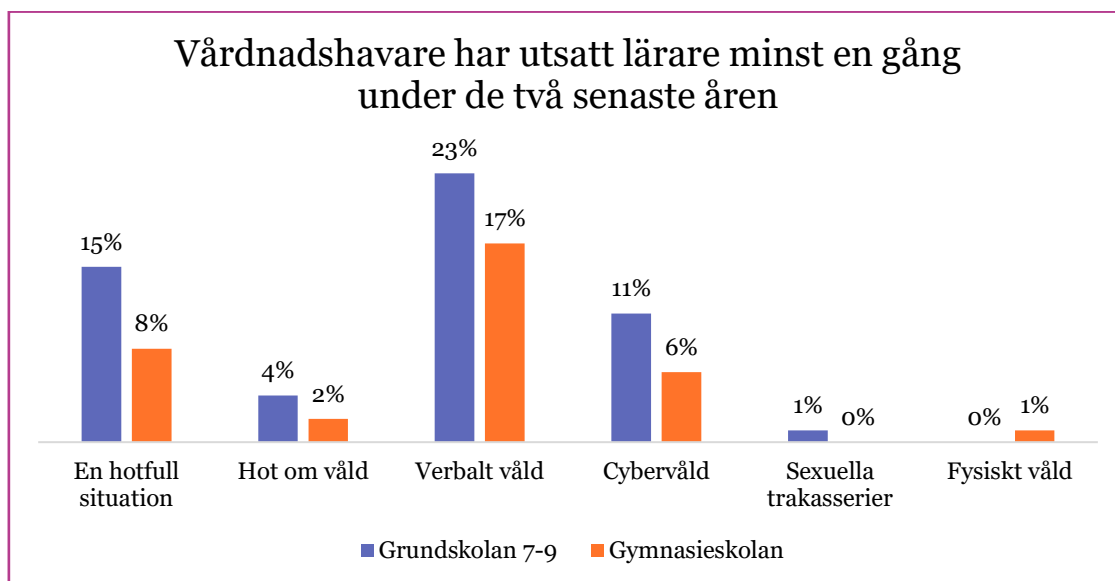

Diagram 5. Procentuell fördelning över de som svarat att de under de två senaste åren har blivit utsatta för olika typer av hot och våld minst en gång av vårdnadshavare uppdelat på var i skolan man arbetar. Baserat på svar mellan 380 och 386 svar från lärare.

Finns det någon skillnad i utsatthet för hot och våld mellan 2019 och 2020?

Både lärarna och ombuden (se diagram i appendix 1) svarar i hög grad att utsattheten för hot och våld har varit lika stor under 2020 om man jämför med 2019. Det är fler lärare i grundskolans årskurs 7-9 som svarar att utsattheten har varit större eller mycket större om man jämför med lärare inom gymnasieskolan och vuxenutbildningen. 14 procent av lärarna inom grundskolans årskurs 7-9 svarar detta jämfört med 7 procent inom gymnasieskolan och 4 procent inom vuxenutbildningen. En ganska stor grupp både bland ombuden och bland lärarna svarar att de inte vet. Ungefär vart fjärde till vart femte ombud, beroende på typ av hot och våld, svarar att det har varit mindre utsatthet under 2020 jämfört med 2019.

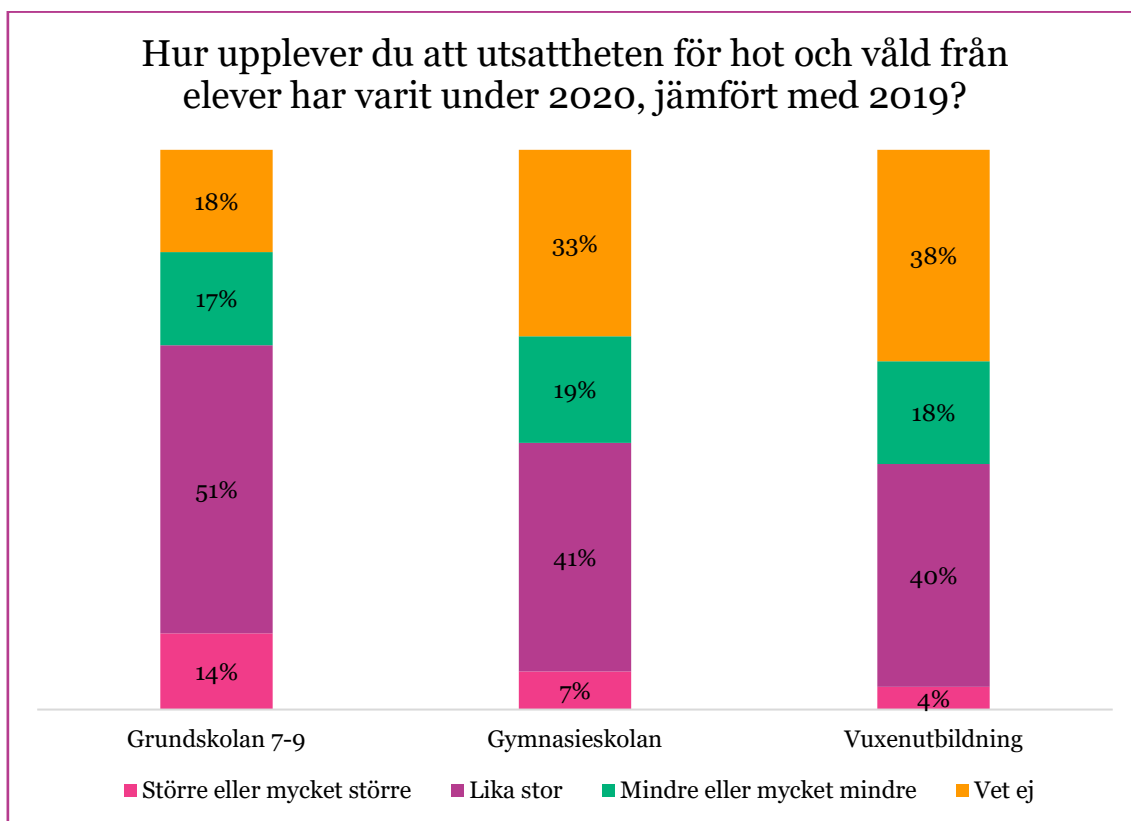

Diagram 6. Procentuell fördelning över hur upplevelsen av hot och våld från elever mot lärare har varit under 2020 jämfört med 2019 uppdelat på var i skolan man arbetar. Baserat på 480 svar från lärare.

Även utsattheten för hot och våld från vårdnadshavare uppges ha varit ungefär lika stor under 2020 jämfört med 2019.

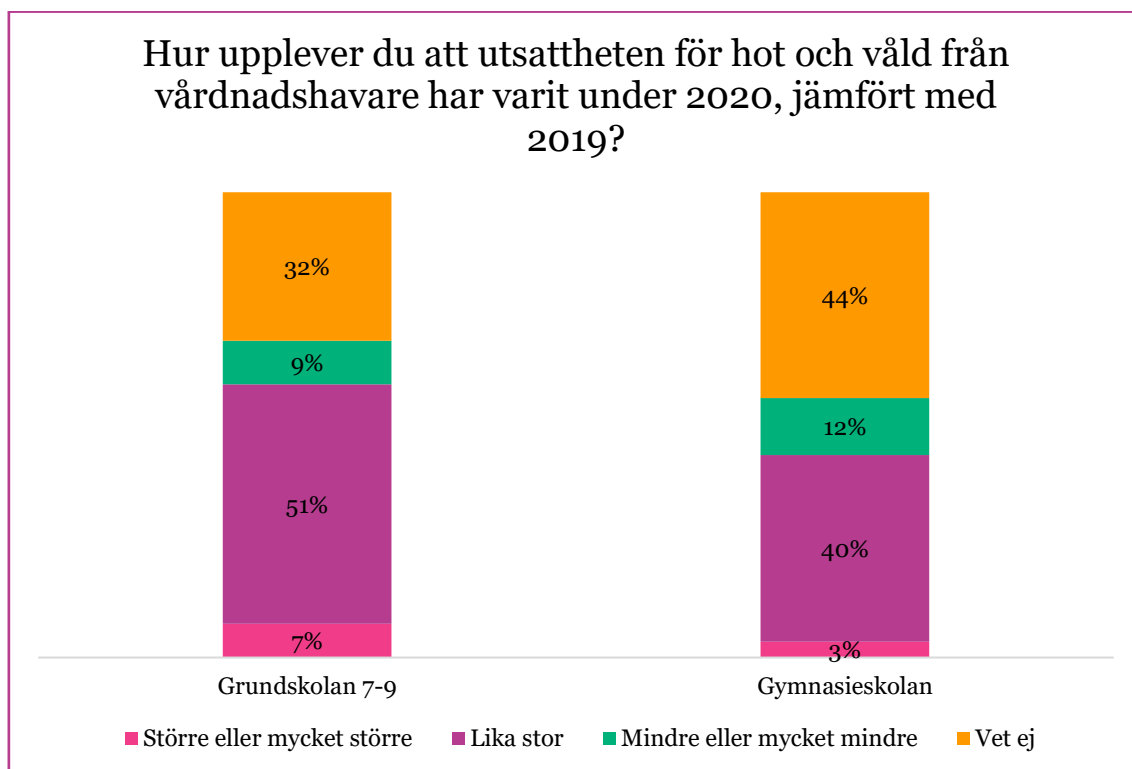

Diagram 7. Procentuell fördelning över hur upplevelsen av hot och våld från vårdnadshavare mot lärare har varit under 2020 jämfört med 2019 uppdelat på var i skolan man arbetar. Baserat på 383 svar från lärare.

Utsatt för hot och våld under 2020

Utsatt av elever

59 procent av ombuden svarar att det minst en gång under 2020 har hänt att en elev har utsatt en lärare för verbalt våld och 46 procent svarar att det har hänt flera gånger. 53 procent svarar att det minst en gång har hänt att en elev har utsatt en lärare för en hotfull situation.

"Elever som stänger dörrar hårt framför mig och vägrar öppna. En elev som tar på mitt hår och tränger in mig mot väggen. Jag upplever det som obehagligt." Lärare i grundskolan 7-9

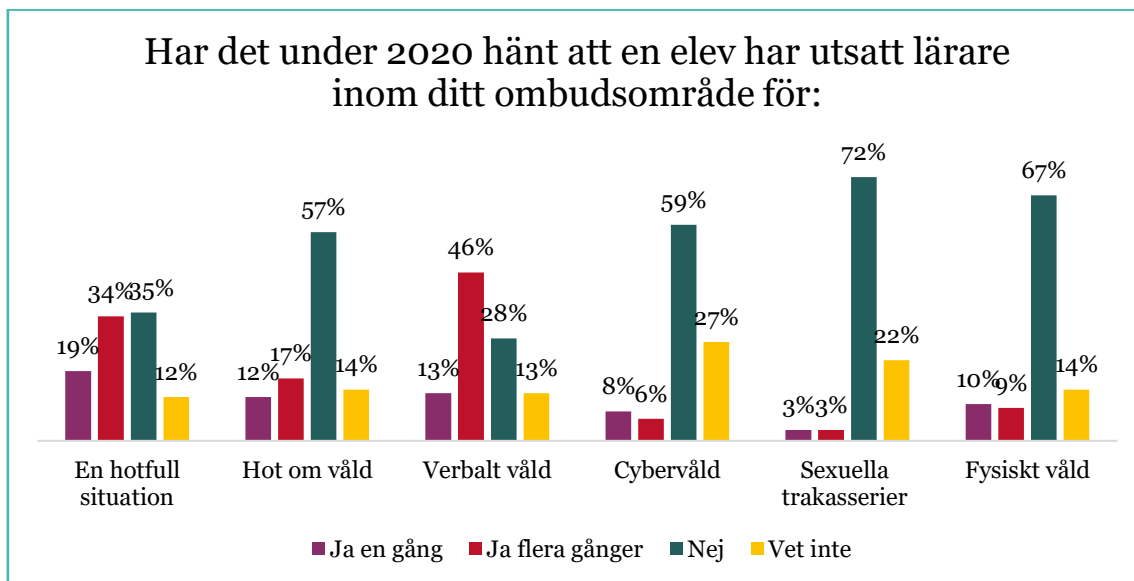

Diagram 8. Procentuell fördelning över huruvida ombud har haft lärare inom sitt ombudsområde som har blivit utsatta av elever för olika typer av hot och våld under 2020. Baseras på svar från mellan 489 och 492 ombud beroende på typ av hot och våld.

Majoriteten av lärarna i grundskolans årskurs 7-9 svarar att en elev någon gång under 2020 har utsatt dem för en hotfull situation. 14 procent av lärarna i grundskolans årskurs 7-9 svarar att de varje månad har varit med om att en elev har utsatt dem för hotfulla situationer under 2020. Majoriteten av lärarna i gymnasieskolan (79 procent) och vuxenutbildningen (86 procent) svarar att det aldrig har hänt att en elev har utsatt dem för en hotfull situation.

"Det kan uppstå hotfulla situationer när vi lärare ber rökande elev att inte röka vid entrédörren." Lärare i gymnasieskolan

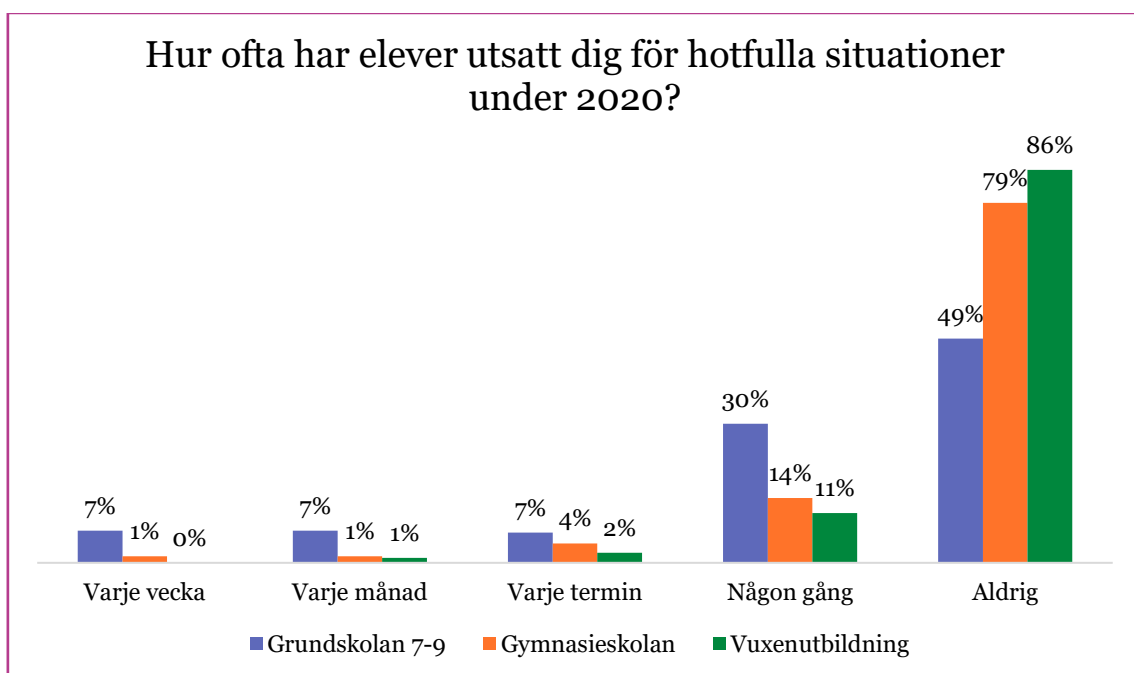

Diagram 9. Procentuell fördelning över hur ofta läraren har blivit utsatt för en hotfull situation under 2020 uppdelat på var i skolan man arbetar. Baserat på 480 svar från lärare.

28 procent av lärarna i grundskolans årskurs 7-9 svarar att det minst någon gång under 2020 har hänt att en elev har utsatt dem för hot om våld och 8 procent svarar att det har hänt minst en gång i månaden.

”Blev hotad av en elev när jag gick emellan i ett bråk mellan elever. Denna elev hotade med att jag skulle hamna på sjukhuset, allvarligt skadad om jag fortsatte att lägga mig i. Detta gjorde att jag för en stund kände mig förminskad, osäker och även besviken på min arbetsgivare som inte hanterade detta så seriöst som jag önskade.” Lärare i grundskolan 7-9

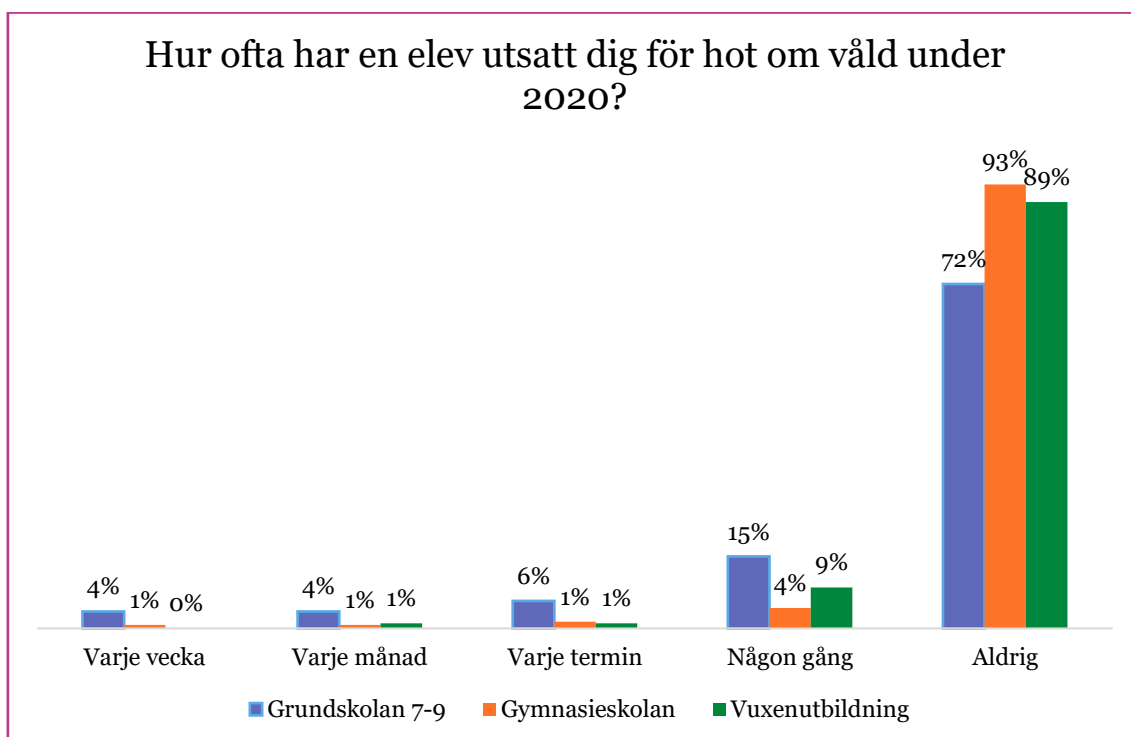

Diagram 10. Procentuell fördelning över hur ofta läraren har blivit utsatt för hot om våld under 2020 uppdelat på var i skolan man arbetar. Baserat på 478 svar från lärare.

Majoriteten av lärarna i grundskolans årskurs 7-9 svarar att de har varit utsatta för verbalt våld under 2020. 17 procent svarar att det minst har hänt varje månad och 8 procent svarar att det händer varje vecka.

”Väldigt otrevliga och respektlösa kommentarer från elever.” Lärare i grundskolan 7-9

”Ett fåtal elever säger återkommande kränkande saker till mig och många andra vuxna på skolan. Kränkningarna handlar inte om mig som person utan om elevernas situation och frustration, och är därför inte så svåra att hålla ifrån sig.” Lärare i grundskolan 7-9

Var femte lärare i gymnasieskolan och 18 procent av lärarna inom vuxenutbildningen har minst någon gång varit utsatt för verbalt våld under 2020.

”Har vuxna elever som kan vara aggressiva när de inte får godkänt eller avslöjas för fusk.” Lärare inom vuxenutbildning

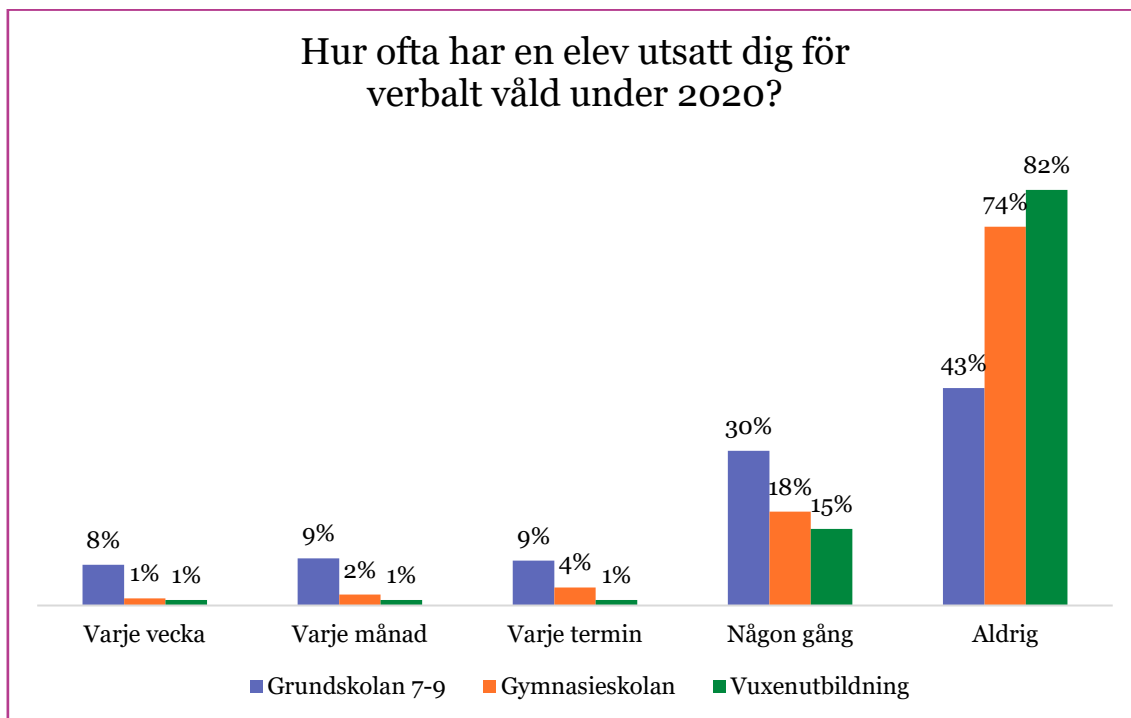

Diagram 11. Procentuell fördelning över hur ofta läraren har blivit utsatt för verbalt våld under 2020 uppdelat på var i skolan man arbetar. Baseras på 480 svar från lärare.

16 procent av lärarna inom grundskolans årskurs 7-9 har minst en gång under 2020 utsatts för fysiskt våld.

"Blivit sparkad i magen av elev." Lärare i grundskolan 7-9

"Elev kastat material som träffat mig på armen så blodvite uppstod." Lärare i grundskolan 7-9

"Jag har bland annat fått en sopskyffel kastad i ansiktet av elev." Lärare i grundskolan 7-9

Inom gymnasieskolan och vuxenutbildningen är det betydligt ovanligare med fysiskt våld och endast 3 procent svarar att de under 2020 har varit utsatta.

"Elev har spottat på mig och kastat en stol mot mig." Lärare inom gymnasieskolan

7 procent av lärarna inom grundskolans årskurs 7-9, 2 procent av lärarna inom gymnasieskolan och 1 procent av lärarna inom vuxenutbildningen har varit utsatta för sexuella trakasserier minst en gång under 2020.

"En elev som kallat mig hora och vart aggressiv när denne inte förstod trots ett flertal förklaringar." Lärare i grundskolan 7-9

"Otureliga meddelanden från en elev kopplat till distansundervisningen (VT20), sexuella kommentarer från en elev till andra elever (som jag hörde) på plats på skolan." Lärare i gymnasieskolan

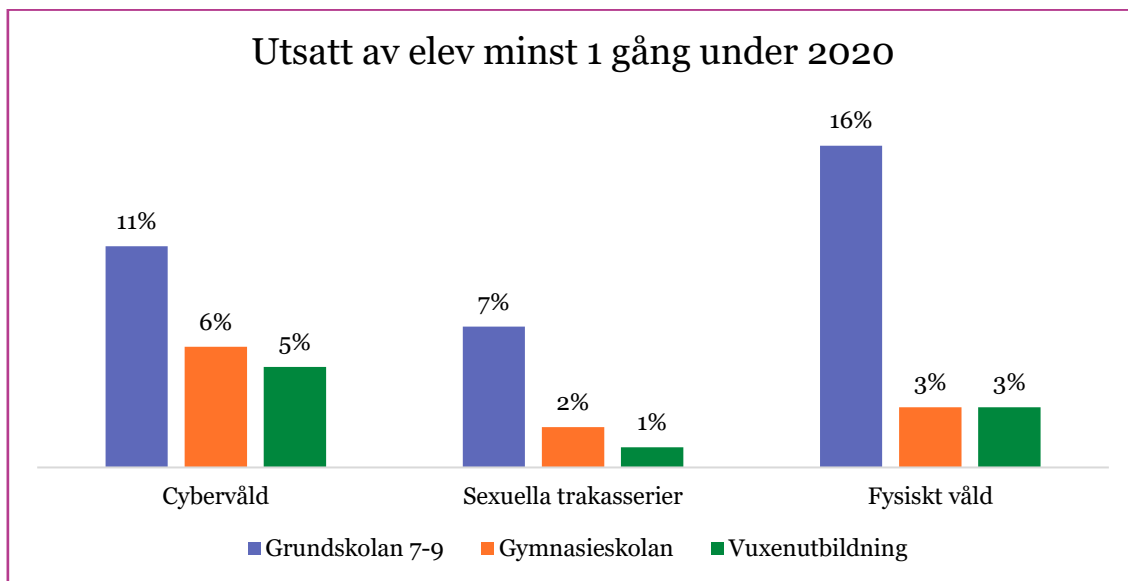

Diagram 12. Procentuell fördelning över de som svarat att de minst en gång under 2020 har blivit utsatta för cybervåld, sexuella trakasserier eller fysiskt våld uppdelat på var i skolan man arbetar. Baserat på svar från mellan 489 och 481 svar lärare beroende på typ av hot och våld.

11 procent av lärarna i grundskolans årskurs 7-9, 6 procent av lärarna i gymnasieskolan och 5 procent av lärarna inom vuxenutbildningen svarar att de minst en gång under 2020 har blivit utsatta för cybervåld.

"Elever har haft ett hemligt instagram-konto där de under flera år lagt ut kränkande smygbilder på oss lärare med kränkande kommentarer. Då sa jag och flera andra upp oss från skolan då skolledningen inte ville polisanmäla. Samma skola hade två föräldrar som ifrågasatte mina bedömningar på deras barn." Lärare i gymnasieskolan

Utsatt av vårdnadshavare under 2020

"Vårdnadshavare som inte vet var gränsen går som lärare och människa. Att man lägger sig i mitt arbete om hur jag löser det och ger en lösningar på hur hans barn skall undervisas, hur vi som lärare gör, vårt arbete eller inte gör, inte ger elever rätt förutsättningar trots att vi följt upp alla bitar och fått koppla på jurist för att känna oss trygga i vår arbetsmiljö." Lärare i gymnasieskolan

Verbalt våld från vårdnadshavare är den vanligaste typen av hot och våld. Vart femte ombud svarar att det inom deras verksamhetsområde har hänt att lärare har blivit utsatta för verbalt våld av vårdnadshavare. 19 procent av lärarna i grundskolans årskurs 7-9 och 10 procent av lärarna i gymnasieskolan svarar att det minst en gång har hänt att vårdnadshavare har utsatt dem för verbalt våld under 2020.

"Förälder som skrikit och varit arg eftersom barn fått F. Gör att man blir orolig inför föräldrakontakt, oro inför utvecklingssamtal, även om det är obefogat." Lärare i grundskolan 7-9

"Det är främst en vårdnadshavare som är verbalt väldigt framfusig och krävande." Lärare i grundskolan 7-9

14 procent av lärarna i grundskolans årskurs 7-9 och 5 procent av lärarna i gymnasieskolan svarar att de minst en gång under 2020 har varit utsatta för en hotfull situation av vårdnadshavare.

"Vårdnadshavare är värst. Detta läsår har vi en uh som försöker kartlägga/följa personal på olika sätt och som startar drev i sociala medier om skolans värdelöshet och oförmåga att möta elevbehov. Det är mycket obehagligt, då jag är van att SAMARBETE skola-hem är det som ger resultat i längden." Lärare i grundskolan 7-9

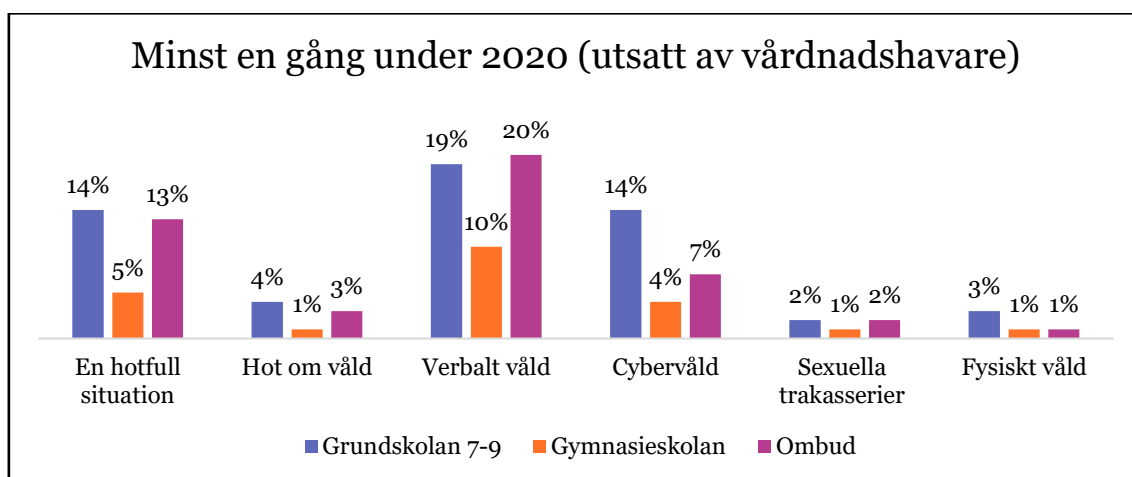

Diagram 13. Procentuell fördelning över de som har blivit utsatta minst en gång av vårdnadshavare för olika typer av hot och våld under 2020 uppdelat på var i skolan man arbetar samt för ombud. Baseras på mellan 381 och 383 svar från lärarpanelen och mellan 456 och 461 svar från ombuden.

14 procent av lärarna inom grundskolans årskurs 7-9 och 4 procent av lärarna i gymnasieskolan har minst en gång varit utsatta för cybervåld.

"Påhopp i föräldragrupper på facebook, har fått höra att jag är inkompetent och borde entledigas, förälder som spelat in telefonsamtal och skickat till mina chefer, grova ord och hot från föräldrar för att jag inte satt godkänt betyg. Blivit kallad idiot och kärring av elever." Lärare i grundskolan 7-9

"Sms från vårdnadshavare som ifrågasatt skolans och kommunens direktiv angående pandemin." Lärare i gymnasieskolan

Vilka konsekvenser har problem med hot och våld?

"Jag har blivit hotad om våld när jag väntade barn av en hotfull elev. Jag har fått kränkande meddelanden via sociala medier av en elev. Jag har blivit spottad på av en elev. Klart att det påverkar en, arbetslusten minskar." Lärare i grundskolan 7-9

Problem med hot och våld kan ge en rad olika konsekvenser. 34 procent av lärarna inom grundskolans årskurs 7-9 svarar att studieron störs och 29 procent svarar att de känner sig stressade. För gymnasieskolan är motsvarande siffror 19 procent respektive 16 procent och för lärare inom vuxenutbildningen 14 procent respektive 12 procent. 16 procent av lärarna inom grundskolans årskurs 7-9, 14 procent inom gymnasieskolan och 3 procent av lärarna inom vuxenutbildningen svarar att de på grund av problem med hot och våld funderar på att sluta som lärare.

"Mail från vårdnadshavare om bland annat att anmäla till diverse myndigheter. Elever som hotat om att spränga skolan och ge sig på personalbil mm. Bidragit till stress och anspänd arbetssituation." Lärare i grundskolan 7-9

"Jag har bytt arbetsplats och här har jag aldrig blivit utsatt för hot eller våld från elever och vårdnadshavare. Men av tidigare erfarenhet vet jag att det räcker med endast en hotfull elev eller förälder för att hela din arbetssituation ska bli ohållbar. Jag blev tvungen att byta arbetsplats för att resa mig ur mörkret, men problemen finns kvar och nu kämpar andra kollegor för att inte bli utbrända." Lärare i gymnasieskolan

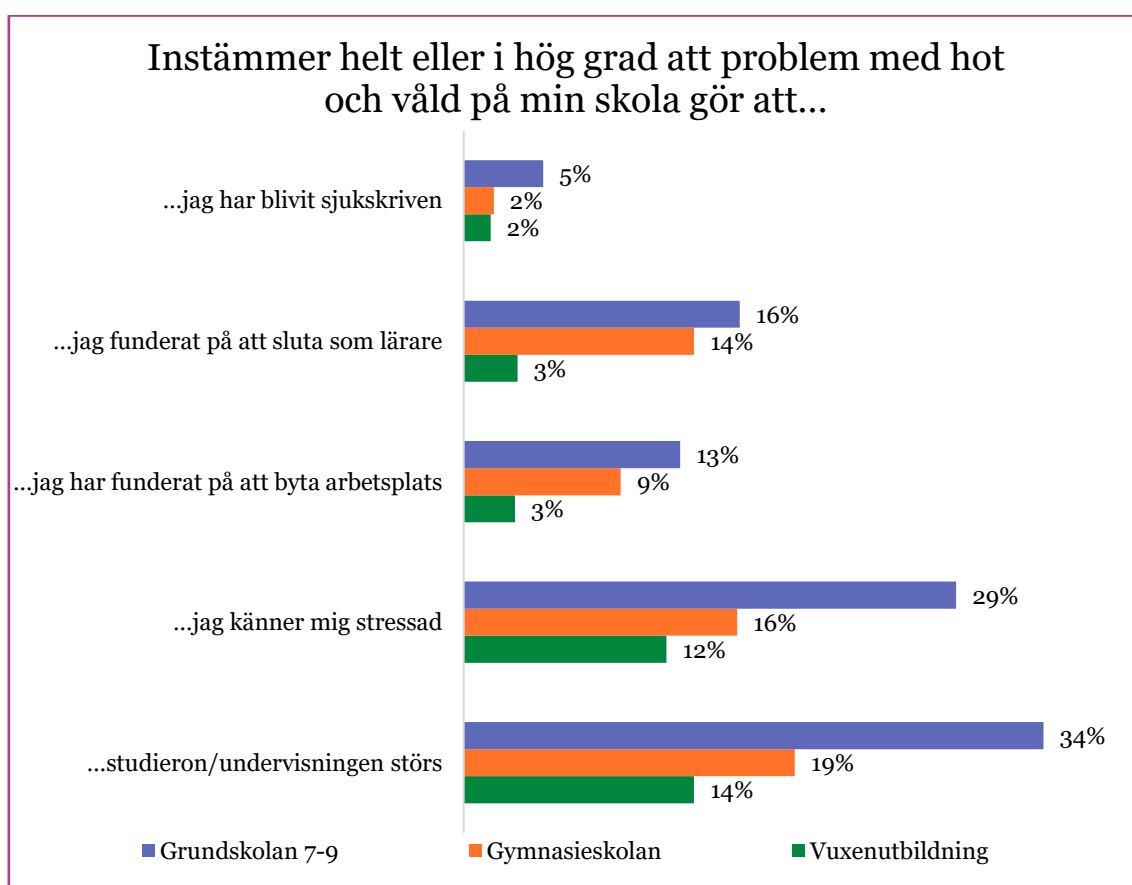

Diagram 14. Procentuell fördelning över de som helt eller i hög grad instämmer i att problem med hot och våld på deras skola gör att de upplever olika negativa konsekvenser uppdelat på var i skolan man arbetar. Baseras på mellan 478 och 482 svar från lärare beroende på typ av hot och våld.

"Jag har blivit kallad dumskalle av elever, några elever har "gaddat" ihop sig i klassen, säger kränkande saker, blickar. Vårdnadshavare som kommit till skolan för att tala om att deras barn var minsann inte stökig eller oförskämd utan det var jag som var en dålig lärare. Vårdnadshavare som skäller ut mig eftersom deras barn inte fick godkänt i mitt ämne trots flera bevis, jag var en dålig lärare då. Tyvärr har jag inte fått något stöd av mina rektorer kring detta. Men mår dåligt av det, känner mig kränkt. Jag tänker; ska jag behöva ta sån skit!" Lärare i grundskolan 7-9

"Jag arbetar i vuxenutbildningen och det händer inte så ofta. En gång har det hänt att en elev har varit hotfull och det stressade mig oerhört, ont i magen och sömnsvärigheter." Lärare inom vuxenutbildning

Skolornas arbete mot hot och våld

Skolornas arbete mot hot och våld handlar både om förebyggande arbete och hur man hanterar situationer som har uppkommit. De flesta ombud svarar att det sker ett förebyggande arbete mot hot och våld. 84 procent svarar att det förebyggande arbetet mot hot och våld är en del av det systematiska arbetsmiljöarbetet. 89 procent svarar att det finns en policy där det till exempel framgår att det råder nolltolerans vad gäller hot och våld. 76 procent svarar att det finns en skyddskommitté eller ett samverkansavtal där skyddskommitténs uppgift omhändertas av en samverkansgrupp, eller motsvarande.

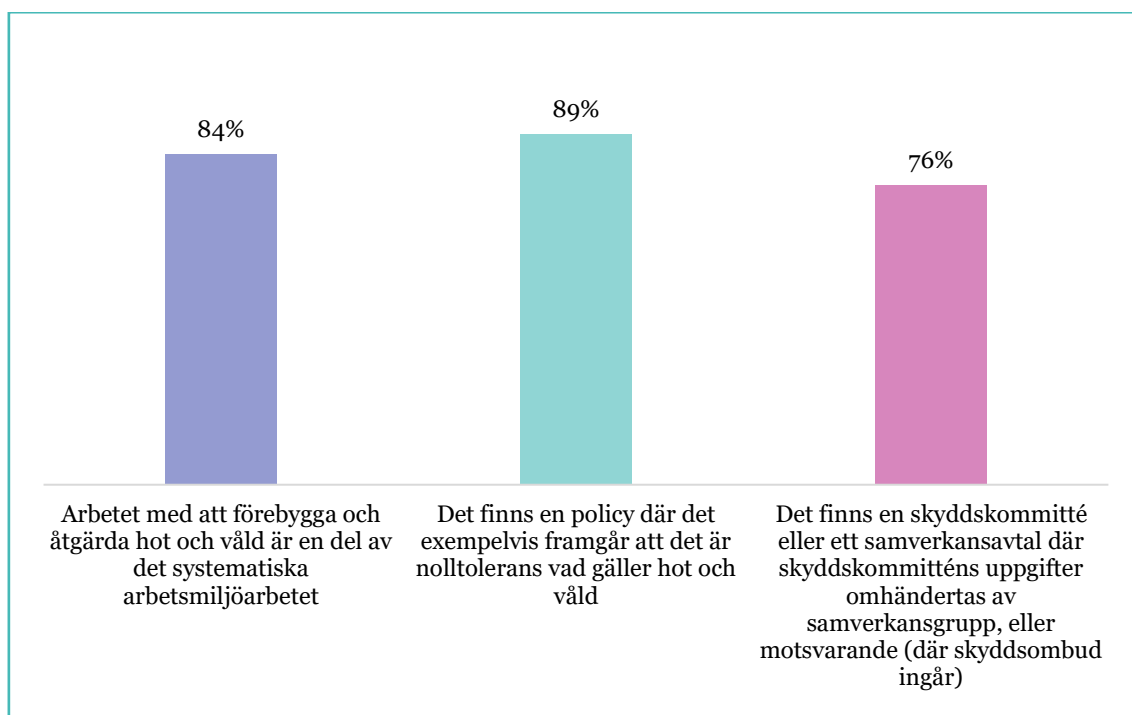

Diagram 15. Procentuell fördelning av de som svarar ja. Baseras på 470, 316 och 315 svar från ombud.

Majoriteten av ombuden svarar att det finns nedskrivna rutiner för hur de ska göra om hot och våld inträffar på arbetsplatsen. Endast 4 procent svarar att det inte finns.

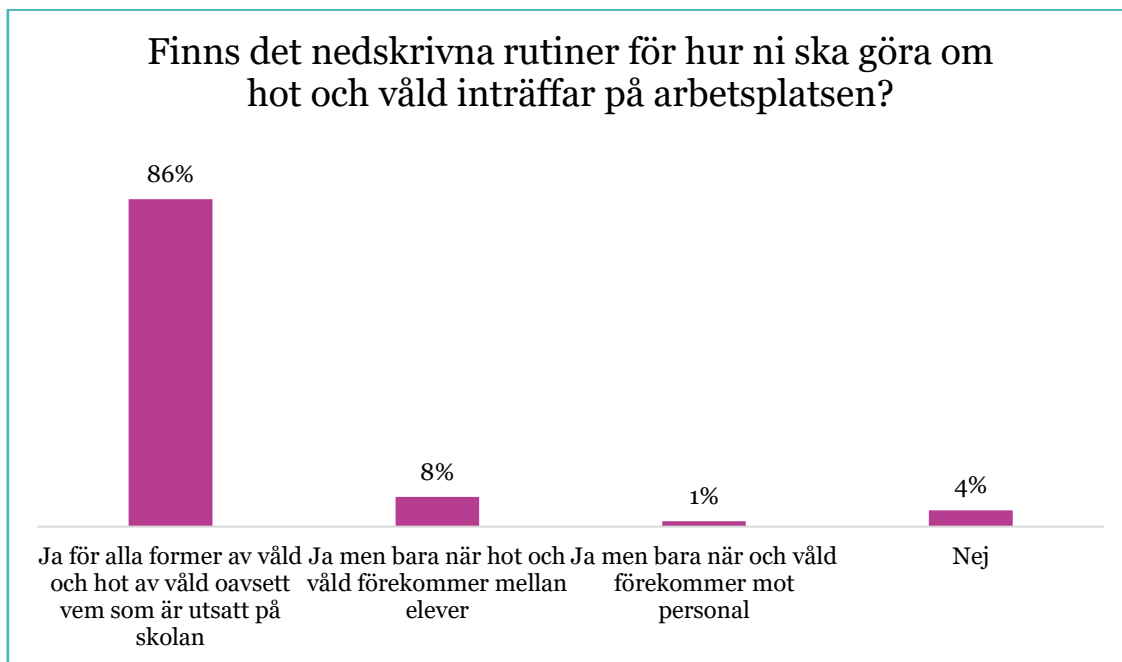

Diagram 16. Procentuell fördelning över huruvida man på arbetsplatsen har nedskrivna rutiner för hur man ska göra om det inträffar hot och våld. Baseras på 280 svar från ombud.

”Just nu finns inget tydligt arbete, inga uppdaterade krisplaner, årshjul eller SKA-arbete.”
Ombud

”Vi har ingen levande plan, men den finns tror jag...” Ombud

Utbildning, handledning och stöd är tre viktiga komponenter för de anställda som en del av det förebyggande arbetet kring hot och våld.

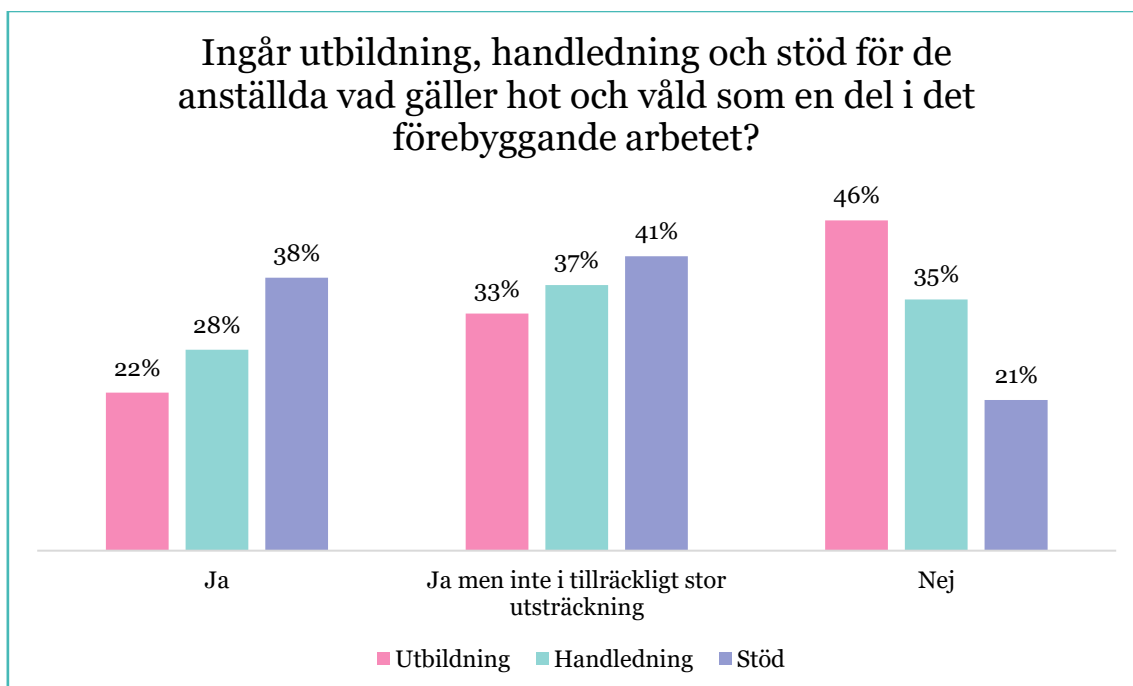

Diagram 17. Procentuell fördelning över huruvida utbildning, handledning och stöd för de anställda vad gäller hot och våld är en del i det förebyggande arbetet. Baseras på 270 till 290 svar från ombud.

Utbildning är det som flest (46 procent) uppger saknas för de anställda och endast var fjärde lärare svarar att det finns i den utsträckning som behövs.

"Rätt utbildning i hur man handskas med konflikter som uppstår." Lärare i gymnasieskolan

"Utbildning för skolläring, lärare och skolhälsovård i våldsprevention." Lärare i gymnasieskolan

Stöd är det som i högst utsträckning finns för de anställda. 38 procent svarar att det finns i den utsträckning de behöver. Dock svarar var femte att det inte finns.

"Skolan bör ge absolut stöd till lärarna men också till eleverna som hamnat snett." Lärare i grundskolan 7-9

35 procent av ombuden svarar att det inte ingår handledning som en del av det förebyggande arbetet.

Majoriteten av ombuden svarar att arbetsgivaren alltid utreder händelser med hot och våld. Endast 4 procent svarar att arbetsgivaren aldrig utreder hot och 2 procent svarar att arbetsgivaren aldrig utreder våld.

"Om vi anmäler hot och eller våld händer inget. Ev blir nån elev avstängd någon dag." Lärare i grundskolan 7-9

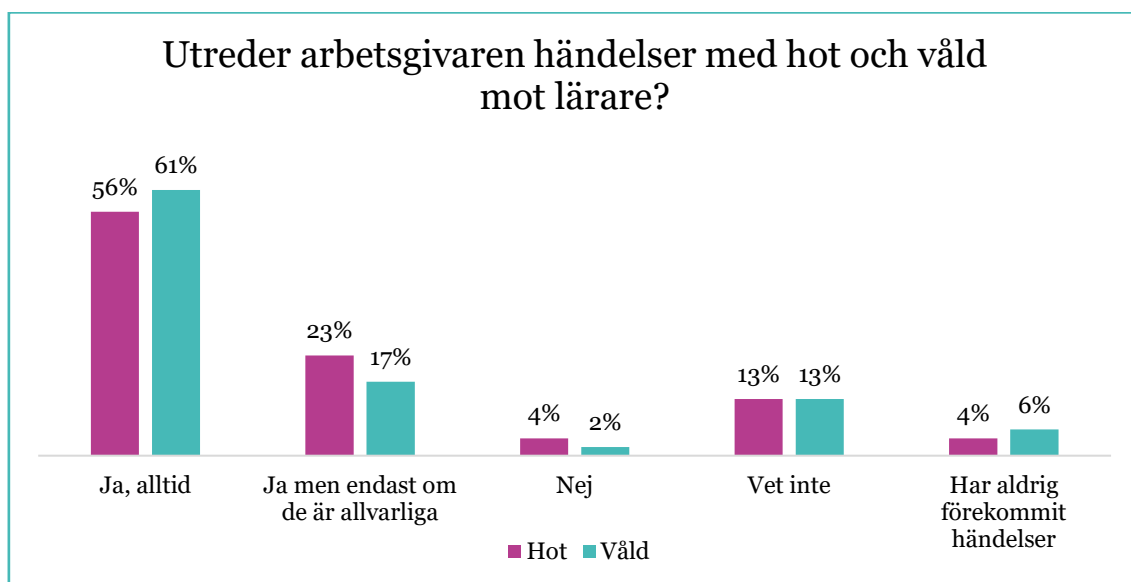

Diagram 18. Procentuell fördelning över huruvida arbetsgivaren utreder händelser med hot och våld mot lärare. Baseras på 307 respektive 303 svar från ombud.

4 av 10 ombud vet inte om arbetsgivaren anmäler händelser med hot och våld mot lärare till Arbetsmiljöverket. Endast 24 procent svarar att arbetsgivaren alltid anmäler hot och 29 procent

svarar att arbetsgivaren alltid anmäler våld. Få ombud svarar att arbetsgivaren inte anmäler hot och våld.

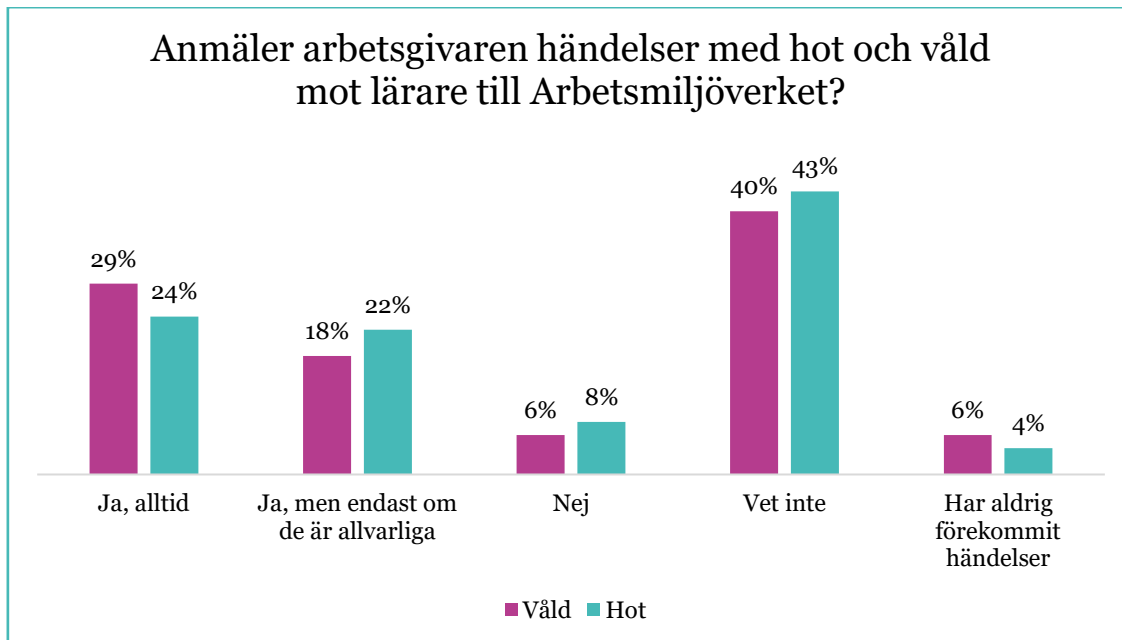

Diagram 19. Procentuell fördelning över huruvida arbetsgivaren anmäler händelser med hot och våld mot lärare till Arbetsmiljöverket. Baseras på 303 respektive 300 svar från ombud.

”Jag har svårast för när vår chef vill se våldssituationer som tillbud och ogärna vill anmäla till arbetsmiljöverket och till våldsstatistiken.” Lärare i grundskolan 7-9

88 procent svarar att det finns särskild hjälp att tillgå för personal som blir utsatta, till exempel företagshälsovård eller annan resurs.

Diagram 20. Procentuell fördelning över huruvida det finns särskild hjälp att tillgå för personal som blir utsatt, t ex företagshälsovård eller annan resurs. Baseras på 307 svar från ombud.

Endast 4 av 10 ombud svarar att arbetsgivaren har undersökt och bedömt riskerna för hot och våld under de senaste 12 månaderna. 21 procent svarar att arbetsgivaren har gjort det men att det var för mer än 12 månader sedan. 13 procent svarar att arbetsgivaren inte har undersökt och bedömt riskerna för hot och våld i verksamheten.

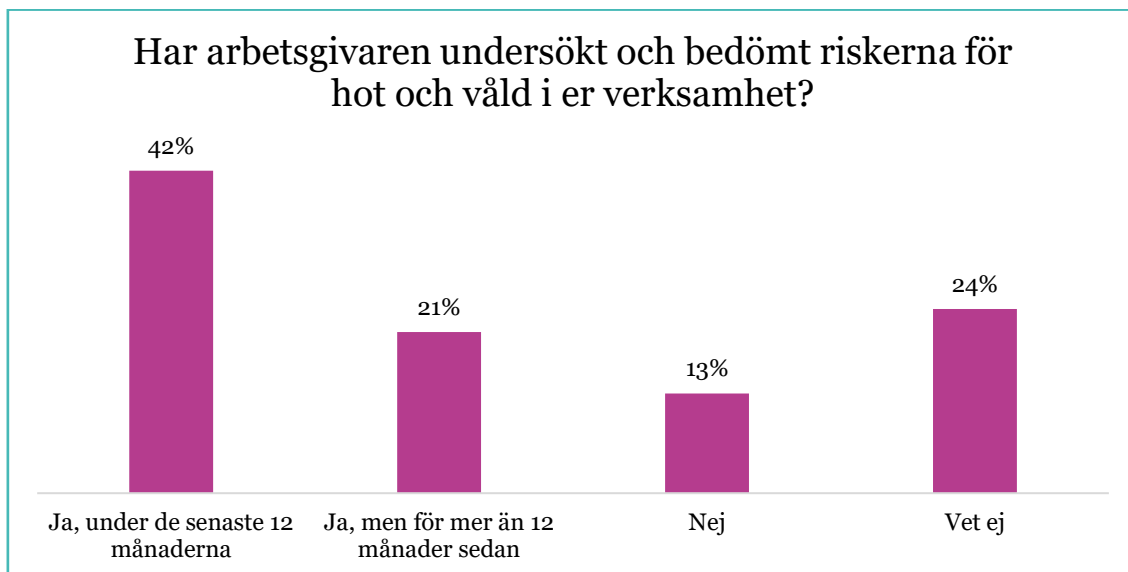

Diagram 21. Procentuell fördelning över huruvida arbetsgivaren har undersökt och bedömt riskerna för hot och våld i verksamheten. Baseras på 302 svar från ombud.

Majoriteten (56 procent) av ombuden svarar att riskerna för hot och våld oftast åtgärdas så snart som möjligt. 3 av 10 svarar att de alltid åtgärdas medan 13 procent svarar att de ibland eller sällan åtgärdas.

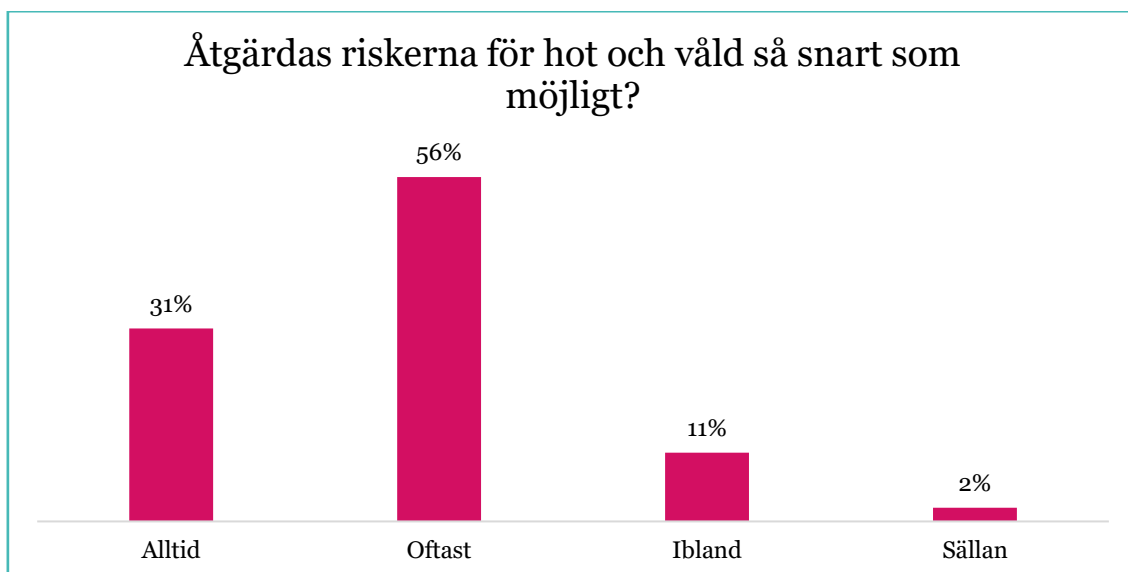

Diagram 22. Procentuell fördelning hur ofta risker för hot och våld åtgärdas. Baseras på 193 svar från ombud.

Endast 14 procent av ombuden svarar att skolledningen i mycket hög utsträckning har tillräckligt med kunskap om att förebygga hot och våld. 43 procent svarar dock att skolledningen i hög utsträckning har tillräcklig kunskap.

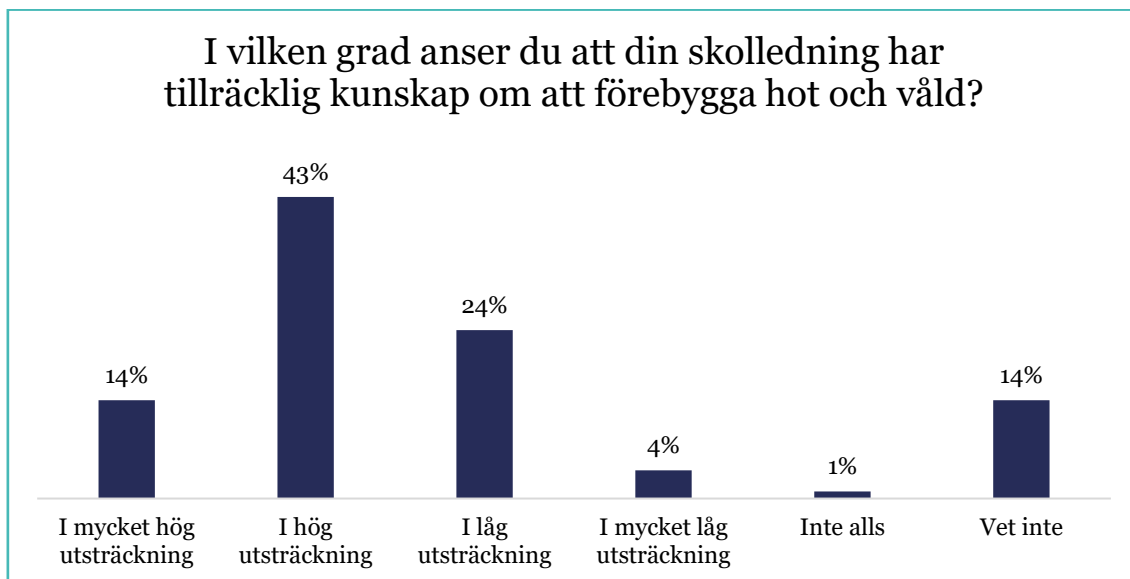

Diagram 23. Procentuell fördelning över i vilken grad ombuden anser att skolledningen har tillräcklig kunskap om att förebygga hot och våld. Baseras på 302 svar från ombud.

Ombuden bedömer att skolledningen i större utsträckning har tillräcklig kunskap jämfört med de anställda. 38 procent svarar att de anställda i låg eller mycket låg utsträckning har tillräcklig kunskap om att förebygga hot och våld.

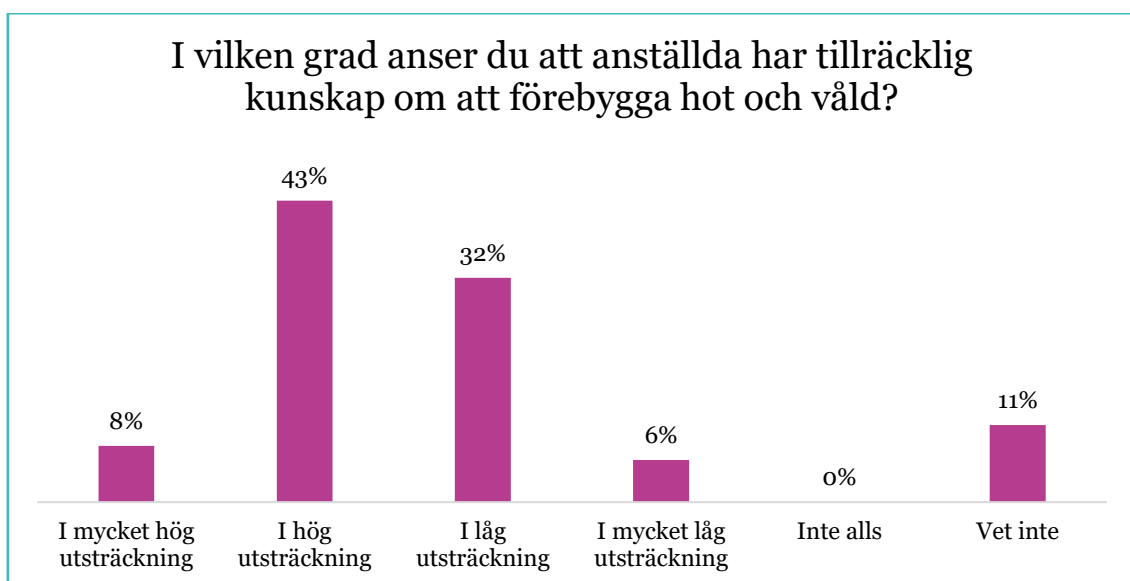

Diagram 24. Procentuell fördelning över i vilken grad ombuden anser att de anställda har tillräcklig kunskap om att förebygga hot och våld. Baseras på 296 svar från ombud.

"Tydlighet från huvudmannen till vårdnadshavare kring vad som gäller. Tydligare åtgärder som kan vidtas när det sker. Vårdnadshavare har alltför stor makt idag vilket leder till att skolor/personal inte vågar vidta åtgärder mot problematiska elever och/eller vårdnadshavare." Lärare i gymnasieskolan

Endast 3 av 10 ombud svarar att huvudmannen ger skolan det stöd den behöver gällande hot och våld. 14 procent svarar att huvudmannen inte ger skolan det stöd den behöver.

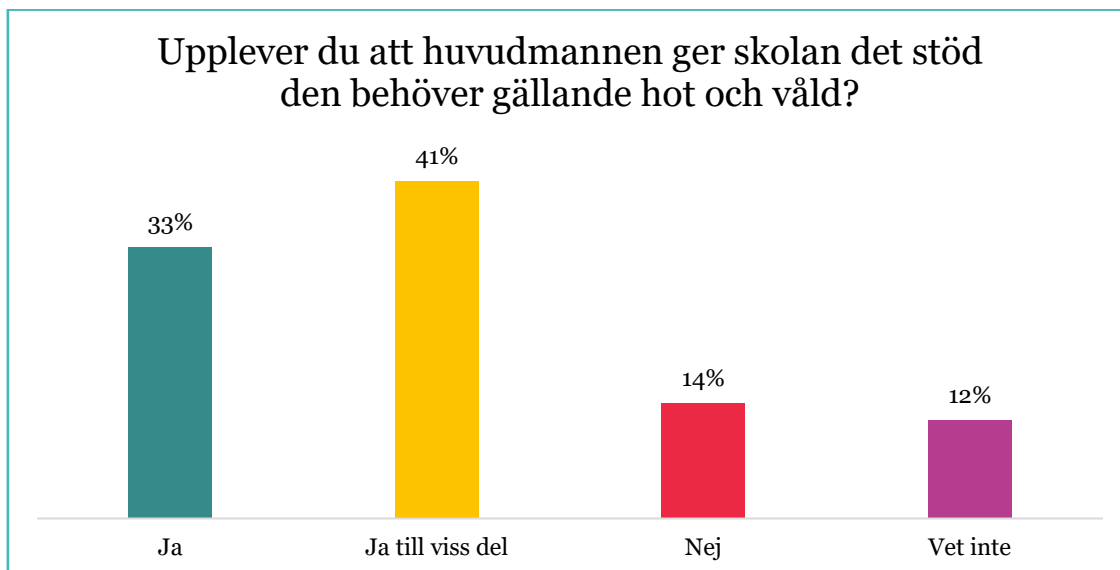

Diagram 25. Procentuell fördelning över huruvida ombuden upplever att huvudmannen ger skolan det stöd den behöver gällande hot och våld. Baseras på 303 svar från ombud.

Nästan hälften, 49 procent, av ombuden svarar att de i låg till mycket låg utsträckning eller inte alls involverar eleverna i det förebyggande arbetet gällande hot och våld i skolan.

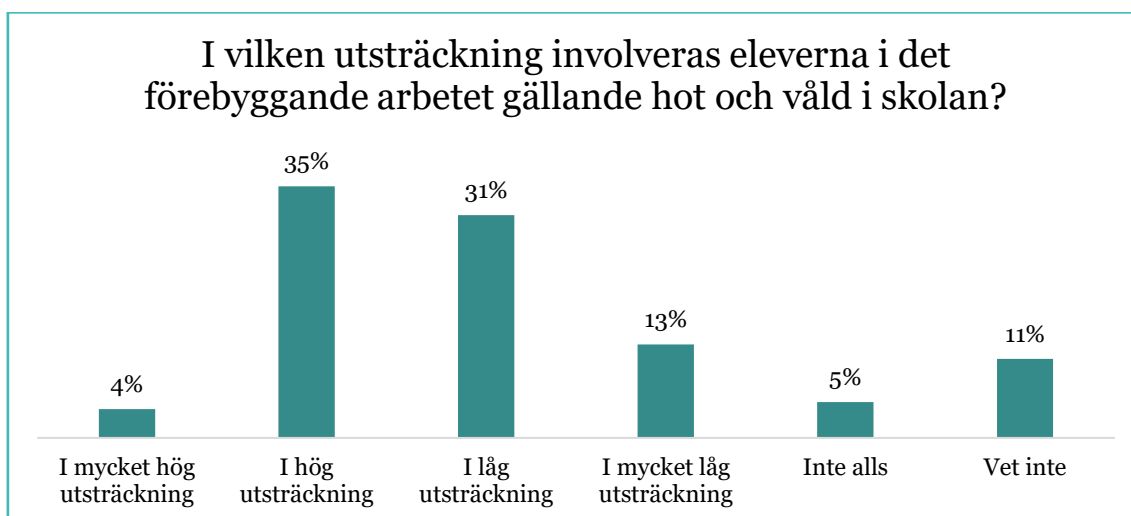

Diagram 26. Procentuell fördelning över i vilken utsträckning eleverna involveras i det förebyggande arbetet gällande hot och våld. Baseras på 302 svar från ombud.

Vilket stöd behöver skolorna?

Ombuden fick frågan om vilket stöd som skolorna skulle behöva. Många tog upp att det skulle vara värdefullt med utbildning och handledning.

"Det skulle vara värdefullt med utbildning kring hot & våld." Skyddsombud

"Handledning hur personalen kan hantera hotfulla och våldsamma situationer och förebygga." Skyddsombud

"En förebyggande grundutbildning i kommunen om hot och våld. (Inte som brandkårsutryckning NÄR det skett incidenter...)" Skyddsombud

"En kurs som ger oss verktyg att veta vad vi ska göra när våld eller hot händer. Eller skicka mig som skyddsombud till en sådan kurs." Skyddsombud

"Tydliga utbildningsinsatser, möjlighet till handledning och tydliga stödinsatser." Skyddsombud

Andra efterfrågade rutiner eller att rutiner efterlevs samt att lärare som har blivit utsatta får det stöd de behöver.

"Nationella rutiner som exakt beskriver hur saker ska skötas. En handbok med steg för steg. Att ta fram lokala rutiner blir allt för urvattnat oavsett." Skyddsombud

"Tydligare riktlinjer från huvudman hur vi agerar och stöttar personal som blivit utsatt. Skolan har blivit bättre på att hantera konflikter, hot och våld men mer utbildning i ämnet samt bättre rutiner för att förhindra." Skyddsombud

"Vi behöver bl a få tid för kontinuerlig utbildning och uppföljning, samt snabbare stöd och hjälp när någon blir utsatt." Skyddsombud

Mer resurser och mer personal efterfrågas också.

"Mer resurser i form av ekonomi och personal." Skyddsombud

"Mer vuxna på skolan i korridoren som vågar att handskas med hotfulla personer." Skyddsombud

"Mer stöd på plats av bl.a centrala elevhälsan." Skyddsombud

En del upplevde att de redan har bra stöd eller har få problem med hot och våld.

"Våld är ett litet problem på skolan. Men självklart så bör en utbildning genomföras så att man vet hur man på bästa sätt beter sig om problemet uppstår." Skyddsombud

"Vi har väl fungerande stöd, rutiner, möjligheter att agera vid hot och våld. Mängden hot och våld har kraftigt minskat då skolan agerat kraftfullt vid varje händelse. Det har skapat en norm där våld och hot blivit ett oacceptabelt sätt att agera." Skyddsombud

"Vi har ett gott stöd då vi fått insatser under året eftersom vi haft en besvärlig situation under 2019." Skyddsombud

Vad skulle bidra till minskat hot och våld på skolorna?

Lärarna fick en fråga kring vad de tror kan bidra till att minska hot och våld på skolor. I samtliga skolformer tror lärarna att fler vuxna och färre elever skulle kunna bidra till att minska hot och våld. Det handlar både om fler lärare och speciallärare/specialpedagoger men även om andra yrkesgrupper som t ex rastvakter/skolvårdar, elevassistenter och socialpedagoger.

"Mer personal i skolan, mer rastaktiviteter och lokaler som går att använda på rasterna. De flesta bråken uppstår när eleverna inte har något att göra. Bråk i klassrummen kan minskas genom utbildning av lärare i hur man pratar med elever." Lärare i grundskolan 7-9

"Skolvårdar eller socialpedagoger som kan möta eleverna runt om i skolans byggnad." Lärare i gymnasieskolan

"Långsiktigt förebyggande arbete. Tillräckligt med personal i olika yrkeskategorier så att eleverna blir sedda och uppmärksammade och man kan stävja eventuella våldssituationer i tid. Nedskrivningarna i skolan gör att de vuxna inte räcker till." Lärare i grundskolan 7-9

Många vill utöka elevhälsan med till exempel fler psykologer och att de elever som har behov av särskilt stöd verkligen får det.

"Ökad vuxennärvaro och satsning på elevhälsa." Lärare i gymnasieskolan

"En bra elevhälsa och att de elever som behöver stöd på olika sätt får det. Oftast är det ekonomin som styr möjligheten till särskilt stöd eller liten grupp på skolan. För få elever får det stöd de behöver och fjärrundervisningen gör det svårt för eleverna då mycket elände sker i det egna hemmet då eleven är hemma." Lärare i grundskolan 7-9

"Mer kringpersonal som rör sig där elever finns mellan lektioner. Ökad elevhälsa för att stödja elever som mår dåligt." Lärare i gymnasieskolan

Även ett utökat samarbete med exempelvis socialtjänst och BUP efterfrågas.

"Närmare samarbete med socialtjänst och psykiatri, ha dessa yrkesgrupper i skolan." Lärare i grundskolan 7-9

"Större föräldraansvar, mer hjälp utifrån BUP, socialtjänsten etc." Lärare i gymnasieskolan

"Att eleverna får hjälp av elevhälsoteam och att sjukvården och socialtjänst hjälper familjerna. Det kan inte vara meningen att skolan ska göra allt." Lärare i grundskolan 7-9

Det förebyggande arbetet lyfts också upp som viktigt. Både på samhällsnivå och på skolnivå. På samhällsnivå handlar det om att ta tag i de samhällsproblem som finns med samhällsklyftor och skolegregation.

"Att frågan lyfts mer i samhället. Detta är ett samhällsproblem." Lärare i grundskolan 7-9

"Ett tydligare och mer utbrett samtal om allas lika värde och solidaritet, liksom om problemen med new public management och tanken om att allt är en vara och att människan därför ska anpassas till det. Vi behöver lära oss förstå varandra. Detta är ett arbete för samhället i stort och inte bara för skolan." Lärare i gymnasieskolan

"En effektiv fördelningspolitik. Bättre bostadspolitik. Högre skattetryck, främst på förmögenhet." Lärare i grundskolan 7-9

"Långsiktiga åtgärder. Mer personal i yngre åldrar. Fler fritidsgårdar och mer tillgänglig gratis fritidssysselsättning. Systematiskt arbete mot våld från tidiga år." Lärare i gymnasieskolan

På skolnivå handlar det bland annat om utbildning för skolläda och personal och mer stöttande chefer.

"Utbildning för skolläda, lärare och skolhälsovård i våldsprevention. Ett sammanhållet kollegium med starka relationer och tillit till varandra. Relationsskapande aktiviteter med eleverna. Mindre klasser som gör att varje elev blir mer sedd och får en delvis individuellt anpassad skolgång. Många elever får inte det stöd de behöver och blir då onödigt frustrerade och missförstådda i skolan. Men framförallt behövs det att skolläda och personal får utbildning och stöd."

backar upp sina lärare! Och inte tassar på tå inför elever och vårdnadshavare. De har inte alltid rätt.” Lärare i gymnasieskolan

”Ta tag i problem direkt, tydligt och förståeligt för de inblandade. Samt vara konsekvent och rättvis. Göra åtgärder / ändringar om det behövs. Involvera elever och vårdnadshavare i arbete med kulturen på en skola.” Lärare i gymnasieskolan

”Jag vet att stöttning från chefer är A och O. De ska omedelbart rycka in när våld eller kränkning sker mot lärare och givetvis elever. Konsekvenser med andra ord bör tillämpas. Lärarna ska inte ensamma behöva ta tag i problemet. Viktigt är att man lyssnar och litar på sin personal. Det är också viktigt att personalen vågar/orkar gå till sin chef när något hänt. Många undviker konflikter istället och lider i det tysta. Det finns även ett motstånd mot att anmäla pga dokumentationskravet. Tyvärr. Många ser hellre genom fingrarna och låter saken bero.” Lärare i grundskolan 7-9

Vissa vill att det ska bli mer kännbara konsekvenser och tydligt vad man som lärare får göra.

”Att i större utsträckning skapa skolor för elever som inte klarar av vanliga skolor. Att kunna stänga av elever permanent om de har haft en mycket negativ åverkan på tryggheten i skolan. Detta borde vara ”enkla” att genomföra för gymnasieskolor. Elever som inte fixar vanlig skolgång bör tas om hand på andra skolor och av andra myndigheter. Nuvarande lagstiftning stoppar skolor från att kunna bli av med elever som bidrar till en hotfull stämning.” Lärare i gymnasieskolan

”Snabba reella konsekvenser vid dåligt beteende såsom kvarsittning, vårdnadshavare som får komma och hämta sina barn hos rektor etc.” Lärare i grundskolan 7-9

”Nolltolerans! Starkare regler, lättare att stänga av elever som inte sköter sig eller få dem i enskild liten grupp med fler personal. Majoriteten ska inte styras av en otrevlig minoritet!” Lärare i vuxenutbildning

”Att elever som står för hot och våld får reella och kännbara konsekvenser för sitt handlande. Idag ser jag mest att det blir samtal, inte mycket mer.” Lärare i grundskolan 7-9

”Vi lärare har för dåliga verktyg för att hantera våld. Händer en situation så är nästan alla rädda för att ingripa pga risken att själv bli anmäld. Lärare får i princip inte röra en elev utan att bli anmäld. Konsekvenser av hot/våld är sällan mer än en tillsägelse. Sällan elever stängs av. Detta leder till dålig arbetsmiljö för både lärare och elever.” Lärare i gymnasieskolan

”Tydligare lagar vad som förväntas av eleven i ett klassrum och vilka befogenheter läraren har att avvisa en elev från undervisning.” Lärare i grundskolan 7-9

Vissa förslag handlar om elever och vårdnadshavare, både om ett ökat ansvarstagande och om att involvera dem mer i det förebyggande arbetet.

”Att inte se elever och vårdnadshavare som kunder. Det är inte bara lärare som har skyldighet att se till att eleverna utvecklas. Att elever och föräldrar också har skyldigheter måste bli tydligare.” Lärare i gymnasieskolan

”Betydligt större föräldraansvar. Föräldrarna tycker att skolan ska lösa alla problem, även sådant som hänt på fritiden. Tydliga gränser för vad vi ska och inte ska göra.” Lärare i grundskolan 7-9

Även ombuden fick frågan vad de trodde skulle minska hot och våld. De hade i stort sett samma förslag som lärarna. Flera vuxna i skolan, konsekvenser för elever som är hotfulla och våldsamma och förebyggande arbete.

"Tydligare konsekvenser som också följs oavsett protester från vårdnadshavare och elever." Skyddsombud

"Fler vuxna i skolan. Både som specialpedagog/lärare, elevcoach, skolvärdar." Skyddsombud

"Fler personal ute bland eleverna, samarbete med polis, arbeta ännu mer med värdegrundsfrågor." Skyddsombud

"Att man aktivt arbetar med systematiskt arbetsmiljöarbete i arbetslagen tillsammans med rektor. Viktigt att ta upp och aktivt arbeta med bemötande och förhållningssätt och hur man kan stötta varandra. Framförallt viktigt att anmäla men det är inte min bild att man anmäler till polisen eller skriver tillbudsrapporter. Det finns en tystnadskultur inom vilken man inte ska ta upp det som inte är bra." Skyddsombud

"En lugnare arbetssituation för både lärare och elever där det finns tid att träffas i andra sammanhang än undervisning. Färre elever i undervisningsgrupperna." Arbetsplatsombud

"Större vuxennärvaro. Fritids och rastverksamhet även på högstadiet. Begränsning i användning av sociala medier under skoltid. Tidigt stötta elever som inte kan koda sociala situationer och som inte når kunskapskraven för den aktuella årskursen. Bygga bättre nätverk med föräldrar och göra detta samarbete synligt för eleverna. Gruppstärkande övningar." Skyddsombud

"Ett sundare samhällsklimat, mindre ekonomiska skillnader mellan elever och att yrkesprogrammen uppvärderas så dessa elever (som står för de flesta incidenter) inte känner behov att hävda sig med våld och verbalt våld." Skyddsombud

"Mer resurser och ett tätt samarbete mellan myndigheter och skola där vi vet att det kan finnas en risk att elever använder sig av brottsliga aktiviteter, eller där det kan förekomma hot och våld." Skyddsombud

"Jag tror att det förebyggande arbetet med olika aktörer som möter barnen och eleverna är oerhört viktigt och att detta arbete sätts igång redan på förskolorna och att man involverar också vårdnadshavarna." Skyddsombud

Slutsatser

Hot och våld är ett samhällsproblem som skolan inte ensam kan lösa

Lärarna kan inte ensamma hantera djupa samhällsproblem och bekämpa gängkriminalitet, segregation och utanförskap. I det arbetet behöver hela samhället kraftsamla. Det behöver finnas ett nära samarbete och upparbetade rutiner mellan socialtjänst, polis och skola. Även civilsamhälle och föreningsliv kan ofta med fördel hjälpa till att bryta en destruktiv utveckling. För skolor som verkar i områden med svåra sociala utmaningar behöver det finnas tillräckliga ekonomiska resurser som kompenserar för det tuffare utgångsläget. Men det handlar lika mycket om att organisera ett helhetsgrepp runt elevernas livssituation, bland annat om att förstärka elevhälsan, att anställa yrkesgrupper som kan hjälpa barn och ungdomar med det som inte ingår i lärarrollen och bygga nätverk runt elever och elevgrupper. För att det ska råda studiero i klassrummet behöver lärare få förutsättningar att skapa det. Studiero skapas bl a genom lärares möjligheter och tid för att kunna planera, följa upp och anpassa sin undervisning. Lärares tid måste frigöras till det som utvecklar elevernas lärande och kvalitén i undervisningen och lärare måste ha rätten att sätta in särskilt stöd när så krävs.

Lärare drabbas av allvarliga konsekvenser till följd av hot och våld

En alldeles för stor andel av lärarna berättar i denna undersökning om en verklighet där hot och våld stör undervisningen och studieron, och där de känner sig stressade. Omkring en tiondel av lärarna i grundskolans årskurs 7-9 och gymnasieskolan har funderat på att byta arbetsplats och omkring 15 procent har funderat på att sluta som lärare. Detta är en oacceptabel situation. Vi ser i denna undersökning att hot och våld är mindre förekommande ju äldre eleverna blir, vilket är glädjande. Men hot eller våld från en äldre eller vuxen elev är samtidigt mer allvarligt när det inträffar och drabbar den utsatta läraren värre.

Utsattheten för hot och våld drabbar inte bara den enskilda lärare som blir offer för en incident, utan även yrkeskåren som helhet. Alla lärare tvingas rikta en del av sin uppmärksamhet mot att bedöma risken för hotfulla situationer. När lärare går omkring med en sådan oro är det svårare att bygga förtroendefulla relationer med elever, undervisningen blir sämre för hela elevgruppen och lärargärningen blir mindre meningsfull. På de skolor där hot och våld är ett problem blir det väldigt tungt att verka som lärare. Stressen från att verka i en sådan arbetsmiljö leder till att lärare blir sjukskrivna, byter arbetsplats eller funderar på att sluta som lärare. I förlängningen gör situationen att färre vill utbilda sig till lärare, vilket spär på lärarbristen. Svensk skola måste komma tillrätta med problemen med hot och våld – både för att elever ska kunna fokusera på att lära sig, och för att lärare ska få känna arbetsglädje och fortsätta vilja vara lärare. Vad det än kostar så kommer det vara billigare än att inte vidta de förebyggande åtgärderna.

Det ska råda nolltolerans mot hot och våld i skolan

Det är nödvändigt att upprätthålla en nolltolerans mot hot och våld i skolan. I skolan ska undervisningen stå i fokus, och hotfulla eller våldsamma tendenser måste uppmärksammas direkt och inte tillåtas att eskalera. Hot och våld får inte bli en del av vare sig elevernas eller lärarnas vardag. Det ska vara tydligt vad som är rätt och fel och vilka konsekvenserna blir vid hot och våld. En nolltolerans innebär allt ifrån att inte normalisera aggressivt eller kränkande språkbruk till att markera mot osunda attityder och agera kraftfullt om incidenter inträffar. Det är nödvändigt för att skapa en utbildningsmiljö med trygghet och studiero. Som en av gymnasielärarna i vår undersökning säger: *”Det räcker med endast en hotfull elev eller förälder för att hela din arbetssituation ska bli ohållbar”*.

89 procent av lärarna i denna undersökning svarar att det finns en policy där det till exempel framgår att det råder nolltolerans vad gäller hot och våld, men det viktiga är att sådana policies efterlevs. I Lärarförbundets rapport om trygghet och studiero från 2019 svarade 8 av 10 lärare att man diskuterar hur man ska hantera elever som stör studieron på skolan, och lika många lärare instämde i att det på skolan finns ett gemensamt förhållningssätt för att upprätthålla en god skolmiljö. Lärare och rektorer har ett antal disciplinära åtgärder till sitt förfogande, som stadgas i skollagens kapitel 5 om trygghet och studiero. Dels har rektor eller lärare rätt att "vidta de omedelbara och tillfälliga åtgärder som är befogade för att tillförsäkra eleverna trygghet och studiero eller för att komma till rätta med en elevs ordningsstörande uppträdande", dels finns mer specifikt möjlighet att besluta om utvisning ur undervisningslokalen, kvarsittning, tillfällig omplacering, tillfällig placering vid en annan skolenhet, avstängning eller omhändertagande av föremål. Ett skyddsombud som arbetar på en skola där man tillämpar nolltolerans uttryckte det så här i vår undersökning: *"Vi har väl fungerande stöd, rutiner, möjligheter att agera vid hot och våld. Mängden hot och våld har kraftigt minskat då skolan agerat kraftfullt vid varje händelse. Det har skapat en norm där våld och hot blivit ett oacceptabelt sätt att agera."*

Det som är ett brott i samhället är ett brott även om det inträffar inom skolans väggar. Polisanmälan bör övervägas på samma villkor som ifall en händelse hade inträffat utanför skolan. Arbetsgivaren bör ge stöd till en brottsutsatt lärare i samband med polisanmälan. Det är sedan polisens eller åklagarens uppgift att avgöra om det inträffade är en brottslig handling som ska hanteras vidare. Huvudmannen måste även säkerställa att det finns rutiner för kontakter och anmälningar till socialtjänsten vid misstanke om att ett barn far illa.

Hot och våld från vårdnadshavare är oacceptabelt

Ett om möjligt ännu mer upprörande problem är hot och våld från vårdnadshavare. De är vuxna, ska vara förebilder för sina barn, och behöver samarbeta med skolan om elevens bästa. När vårdnadshavare ser sig eller sitt barn som kunder i skolan öppnar det för en annan logik kring att klaga om man är missnöjd. Vi har kunnat läsa i denna rapport om föräldrar som lägger sig i undervisningen eller i betygssättningen, eller som hotar med att anmäla lärare. Sådana incidenter måste lärare och rektor markera starkt emot. I vissa fall kan det vara nödvändigt för en rektor att ta över kontakten med en viss vårdnadshavare som har utsatt en lärare för ett övertramp, men rektor måste då få rätt förutsättningar och i sin tur ha huvudmannens stöd bakom sig. Självklart ska tillbud anmälas om en lärare utsatts för hot eller våld från en vårdnadshavare.

Huvudmännen måste ta ett större ansvar i arbetet mot hot och våld

Huvudmannen är alltid ansvarig för arbetsmiljön i skolan. Huvudmannen måste säkerställa att det finns en arbetsmiljöorganisation, att det finns rätt förutsättningar för arbetsmiljöarbetet och att arbetsmiljölagen följs. Olika *arbetsuppgifter* i arbetsmiljöarbetet kan fördelas till exempelvis rektor eller skolchef, som i sin tur kan delegera vidare arbetsmiljöuppgifter, men *ansvaret* ligger alltid hos huvudmannen som arbetsgivare. Idag tar inte huvudmännen ett tillräckligt stort ansvar.

Det är idag för mycket av ansvaret för att komma tillrätta med problemen med hot och våld som hamnar på den enskilda skolan. I denna rapport har vi visat att endast en tredjedel av ombuden svarar att huvudmannen ger skolan det stöd den behöver gällande hot och våld. Ett större aktivt ansvar behöver tas av huvudmännen, eftersom det är de som är ytterst ansvariga och har makt att besluta om resurser till verksamheterna.

Politiker/huvudmän ska regelbundet följa upp att arbetsmiljöorganisationen fungerar och ger resultat ute på enheterna. Eftersom arbetsförhållanden som innehåller hot och våld medför

stora risker behöver sådana förhållanden särskilt uppmärksammas inom uppföljningarna. Det räcker alltså inte för politiker/huvudmän att bara känna till förekomst av hot och våld inom den egna organisationen och på respektive enhet. De måste också regelbundet förvissa sig om att det finns ett systematiskt arbete på varje enhet för att minska risken för hot och våld. De ska sörja för att de som utför arbetet har mandat, resurser och kompetens. Om något fallerar ska de se till att åtgärder vidtas.

I detta sammanhang ska också skolchefens roll nämnas. Enligt skollagen ska skolchefen biträda huvudmannen med att tillse att de föreskrifter som gäller för utbildningen följs. Med föreskrifter avses också de regelverk som gäller för arbetsmiljön. Skolchefen har således ett särskilt utpekat ansvar för arbetsmiljöarbetet. Skolledare måste få ett bättre stöd, tillräckliga resurser och ett starkt mandat från huvudmännen för att leda arbetet mot hot och våld.

Det systematiska arbetsmiljöarbetet mot hot och våld ska förbättras

I vår undersökning ser vi att en hög andel av ombuden uppger att det finns ett förebyggande arbete mot hot och våld som en del av det systematiska arbetsmiljöarbetet på deras skola, samt att det finns en policy där det till exempel framgår att det råder nolltolerans vad gäller hot och våld. Samtidigt är det endast 4 av 10 ombud som svarar att arbetsgivaren har undersökt och bedömt riskerna för hot och våld under de senaste 12 månaderna. Det verkar i många fall finnas en plan, men arbetet med att undersöka, riskbedöma, åtgärda samt följa upp arbetsmiljöarbetet lever inte upp till kraven som finns på alla arbetsgivare.

Arbetsgivaren ska enligt arbetsmiljölagen "fortlöpande undersöka riskerna i verksamheten" och arbetsmiljöföreskriften om hot och våld föreskriver att "Arbetsgivaren skall utreda de risker för våld eller hot om våld som kan finnas i arbetet samt vidta de åtgärder som kan föranledas av utredningen". Alla arbetsgivare är skyldiga att varje år göra en uppföljning av det systematiska arbetsmiljöarbetet samt genomföra nödvändiga förbättringar (AFS 2001:1). Frågor om hot och våld är ett så tungt och allvarligt inslag i arbetsmiljöarbetet att det självklart behöver vara en del av den årliga uppföljningen av arbetsmiljöarbetet. Dessa skyldigheter lever många huvudmän inte upp till, eftersom endast 4 av 10 ombud svarar att arbetsgivaren har undersökt och bedömt riskerna för hot och våld under de senaste 12 månaderna.

Samverkan i arbetsmiljöarbetet behöver förbättras

3 av 4 ombud i undersökningen uppger att det finns en skyddskommitté eller en samverkansgrupp som omhändertar skyddskommitténs uppgift. En skyddskommitté ska bestå av företrädare för både arbetsgiversidan och arbetstagarsidan, och deltar i att planera och följa upp arbetsmiljöarbetet. Enligt arbetsmiljölagen ska det finnas en skyddskommitté på arbetsplatser där minst femtio arbetstagare regelbundet sysselsätts, eller om det begärs av arbetstagarna (6 kap 8 § arbetsmiljölagen). Att ha en skyddskommitté är därmed inte ett krav som omfattar alla skolor, men att arbetsgivare och arbetstagare ska samverka för att åstadkomma en god arbetsmiljö är ett lagkrav (3 kap 1 a § arbetsmiljölagen) och att ha en skyddskommitté ger en god struktur för samverkan i arbetsmiljöarbetet.

Arbetsmiljölagen stadgar även att elever i grundskolans årskurs 7-9 och gymnasieskolan har rätt att utse elevskyddsombud som företräder dem i arbetsmiljöarbetet, samt på motsvarande sätt studerandeskyddsombud för deltagare i vuxenutbildning. Huvudmannen ska säkerställa att elevskyddsombuden eller studerandeskyddsombuden får den utbildning, information och ledighet som de behöver för uppdraget (6 kap 17-18 § arbetsmiljölagen). Men nästan hälften av ombuden i vår undersökning svarar att de i låg, mycket låg utsträckning eller inte alls involverar eleverna i det förebyggande arbetet gällande hot och våld i skolan. Det behöver förbättras så att

eleverna får en reell möjlighet till inflytande och kan bidra med sina insikter för ett bättre förebyggande arbete mot hot och våld.

Huvudmannen ska ha rutiner för arbetet mot hot och våld

Enligt vår undersökning har de flesta skolor nedskrivna rutiner för hur man ska hantera en hot och våld-situation, men det är något som måste finnas på *varje* skola. Rutinerna måste vidare vara uppdaterade och kända av alla anställda, samt ska regelbundet utvärderas och eventuellt revideras. Det måste även finnas rutiner på huvudmannanivå för hantering av tillbud, stöd till utsatta lärare, samarbete med polis och socialtjänst samt för avstängningar och omplaceringar av elever. Om en rektor på en skola behöver omplacera en elev till en annan skola för att säkra trygghet och studiero för de andra eleverna, så måste det finnas en annan skola som kan ta emot den omplacerade eleven. Om en elev behöver stängas av från undervisningen i grundskolan, då det är nödvändigt för övriga elevers trygghet och studiero, så ska eleven erbjudas "kompensation för den undervisning som han eller hon går miste om på grund av avstängningen" (5 kap 14 § skollagen). För att en rektor ska kunna använda den disciplinära åtgärden när det blir nödvändigt så måste det finnas resurser och rutiner att luta sig mot.

Arbetsgivaren måste erbjuda mer utbildning, handledning och stöd

Huvudmännen måste i högre utsträckning erbjuda utbildning, handledning och stöd till de anställda. Enligt arbetsmiljöföreskrifterna om åtgärder mot våld och hot i arbetsmiljön ska arbetstagarna "ha tillräcklig utbildning och information och få tillräckliga instruktioner för att kunna utföra arbetet säkert och med tillfredsställande trygghet" (4 §). Vidare så ska arbetstagarna få särskilt stöd och handledning vid arbete där det finns risk för återkommande våld eller hot om våld (5 §). 46 procent av ombuden i vår undersökning svarar att utbildning om hot och våld för de anställda inte ingår som en del i det förebyggande arbetet. Siffrorna är något bättre för tillgången till stöd och handledning, men fortfarande otillräckligt då endast 38 procent svarar att stöd finns i den utsträckning som behövs, och 28 procent svarar att tillgången till handledning är tillräcklig. Endast hälften av ombuden bedömer att de anställda i hög eller mycket hög utsträckning har tillräcklig kunskap om att förebygga hot och våld, och motsvarande siffra gällande skolledningen är 57 procent. Detta är ett område där huvudmännen tydligt måste förbättra sitt arbete. Många lärare och rektorer efterfrågar även mer konkret träning och case-baserade övningar eftersom hot och våldssituationer lyckligtvis är relativt ovanliga, men när de inträffar så är det ofta akut.

Tillbud ska anmälas och utredas av arbetsgivaren

Det är viktigt att anmäla tillbud vid incidenter på arbetsplatsen som skulle kunna leda till hälsobesvär, sjukdom eller olycksfall. Syftet är att uppmärksamma arbetsgivaren på problem i arbetsmiljön som bör åtgärdas. Tillbudsanmälningarna blir därigenom ett viktigt redskap för att få syn på var risker i arbetsmiljön finns, vilka rutiner eller kunskaper som saknas eller vad som måste åtgärdas. Arbetsgivaren bör alltså välkomna tillbudsanmälningar som en del i det systematiska arbetsmiljöarbetet. Omkring 6 av 10 ombud svarar att arbetsgivaren utreder händelser med hot och våld mot lärare, men den siffran borde vara 10 av 10. Alla tillbud och händelser med våld eller hot om våld skall dokumenteras, utredas och följas upp, enligt arbetsmiljöföreskrifterna om åtgärder mot våld och hot i arbetsmiljön (10 §). Här lever huvudmännen inte upp till kraven.

Om det inträffar allvarliga tillbud så ska arbetsgivaren rapportera vidare dem till Arbetsmiljöverket. Ett tillbud är allvarligt om det har inneburit allvarlig fara för liv eller hälsa. Det behöver inte vara av fysisk art utan kan även gälla händelser som riskerar att drabba arbetstagarens psykiska hälsa, såsom allvarligare hot om våld. Det är arbetsgivaren som

bedömer om en händelse är så allvarlig att den ska anmälas till Arbetsmiljöverket, men om en arbetsgivare underlåter att anmäla en allvarlig händelse är det ett brott mot arbetsmiljölagen som kan leda till böter. I vår undersökning har en del av ombuden svarat att arbetsgivaren alltid anmäler händelser med hot och våld till Arbetsmiljöverket och en del har svarat att arbetsgivaren endast anmäler allvarliga händelser. Båda dessa svar kan visa på ett helt korrekt agerande, beroende på hur allvarliga händelserna har varit. Att 6 respektive 8 procent av ombuden har svarat att arbetsgivaren inte anmäler hot respektive våld är däremot oroväckande, samt att omkring 4 av 10 svarar att de inte vet om arbetsgivaren anmäler eller inte. Arbetsgivaren behöver ha en systematisk hantering av tillbudsanmälningar, och skyddsombuden ska veta hur de hanteras, eftersom de enligt arbetsmiljölagen har rätt att ta del av handlingar och information som behövs för ombudets verksamhet (6 kap 6 §).

Utsatta lärare och skolledare måste få starkt stöd

Om en lärare eller skolledare har blivit utsatt för hot eller våld i arbetet är det avgörande att arbetsgivaren stöttar läraren. Som nämndes i bakgrundskapitlet i denna rapport så händer det att lärare låter bli att anmäla att de blivit utsatta på grund av rädsla för att uppfattas som mindre kompetenta, eller på grund av att man inte har förtroende för att händelsen kommer hanteras på ett bra sätt. Forskning visar även att lärare som varit utsatta för hot eller våld drabbades av mer negativa konsekvenser om de upplevde ett bristande stöd från arbetsgivaren, eller om de arbetade på en skola som inte hade ett aktivt förebyggande arbete mot hot och våld.

Arbetsmiljöföreskrifterna om åtgärder mot våld och hot i arbetsmiljön föreskriver att en "arbetstagare som utsatts för våld eller hot om våld skall snabbt få hjälp och stöd för att förebygga eller lindra såväl fysisk som psykisk skada. Arbetsgivaren skall ha särskilda rutiner för detta (11 §)". En stor majoritet av ombuden i vår undersökning svarar att det finns särskild hjälp att tillgå för personal som blir utsatta, till exempel företagshälsovård eller annan resurs. Detta är glädjande, men det finns samtidigt ett mörkertal som måste jobbas bort genom att normalisera att anmäla och ha en öppen dialog om frågor om hot och våld så att lärare aldrig upplever en skam över att ha blivit utsatta. Även skolledare är arbetstagare som kan bli utsatta, och måste få ett tydligt stöd från sina chefer. Arbetsgivaren måste ge ett starkt stöd till en utsatt lärare eller skolledare och se till att säkra situationen, se till att rutiner följs samt se till att den utsatta får den hjälp som behövs.

Det behövs ökade resurser till förebyggande arbete

Lärarna i vår undersökning lyfter gång på gång att det är helt nödvändigt med ökade resurser för det förebyggande och främjande arbetet för att långsiktigt komma tillrätta med problem med hot och våld. I Lärarförbundets rapport om trygghet och studiero svarade lärarna att det viktigaste för att skapa studiero är att satsa på särskilt stöd till elever som behöver det, mindre elevgrupper och gemensamma ordningsregler som upprätthålls av all personal, samt fler vuxna i klassrummet och personal som ansvarar för eleverna mellan lektioner och på raster (Lärarförbundet 2019).

Lärares huvuduppdrag är undervisningen, men elever har behov i skolan utöver kunskapsutvecklingen. För att alla elever ska få det stöd de behöver, samtidigt som lärare ska ha fokus på undervisningen, behöver det finnas stödfunktioner som kan avlasta lärare, såsom t.ex. skolvärddar, mentorer, elevassistenter och socialpedagoger. Det kan även handla om mer centralt stöd, så att skolledarna kan få mer tid för det pedagogiska uppdraget, och centralt anställda skolteam med yrkeskategorier från både elevhälsa och socialförvaltning som kan samarbeta och även arbeta förebyggande. Lärarförbundet kräver också att det tydligare än idag ska framgå i lagstiftning att det är huvudmannens ansvar att förvissa sig om att varje enskild skola har tillgång till de resurser som eleverna behöver.

Elevhälsan har en central roll i det främjande och förebyggande arbetet för trygghet och studiero på skolan. Den behöver vara väl utbyggd med speciallärare, specialpedagoger, skolkuratorer, skolpsykologer och andra kompetenser. Elevhälsan ska både verka förebyggande och ha förutsättningar att anpassa stöd efter elevernas behov. När alla elever får det stöd de behöver och får de bästa förutsättningarna för att må bra i skolan ökar vi också studieron för alla elever.

Lärare måste ha tillräcklig tid för att planera och utveckla undervisningen. När lärare hinner förbereda och följa upp sina lektioner ordentligt så kan de anpassa undervisningen för alla elever, vilket leder till studiero och minskade incidenter av hot och våld. Krav på dokumentation och rapportering som inte bidrar till elevernas kunskapsutveckling ska rensas bort från lärares arbetsuppgifter.

Hot och våld mot tjänsteman ska omfatta hela yrkesrollen

Lärares och skolledares yrkesutövning ska i alla delar omfattas av bestämmelserna om hot och våld mot tjänsteman. Allt som lärare och skolledare gör är en del av deras viktiga uppdrag, även sådana arbetsuppgifter som inte självklart ingår i begreppet myndighetsutövning. När lärare och skolledare utsätts för hot eller våld i samband med yrkesutövningen är det inte bara ett angrepp på individen utan även på skolan som institution och i förlängningen på vårt demokratiska samhälle. Lärare och skolledare ska därför ha ett förstärkt straffrättsligt skydd när de blir utsatta för hot eller våld i arbetet, och det ska gälla för alla lärargrupper och i alla delar av deras uppdrag.

Eftersom det saknas tydliga prejudicerande domar så kan det, beroende på hur en enskild domstol tolkar begreppet "myndighetsutövning", vara stora delar av lärares yrkesutövning som inte omfattas av tjänstemannaskyddet idag. Exempelvis kan lärare som undervisar i skolformer eller årskurser som inte har betygssättning eller som inte omfattas av bestämmelserna om disciplinära åtgärder omfattas av bestämmelserna om hot och våld mot tjänsteman i lägre utsträckning. Det sänder ett viktigt signalvärde att lärare och skolledare ska ha ett tydligt skydd i lagen när de utövar sitt yrke, och det måste vara tydligt för både lärare, elever och vårdnadshavare vad som gäller.

Den pågående utredningen om ett förstärkt straffrättsligt skydd för vissa samhällsnyttiga funktioner och några andra straffrättsliga frågor (dir. 2020:54) har i uppdrag att bl.a. "analysera och ta ställning till hur ett förstärkt straffrättsligt skydd för vissa samhällsnyttiga funktioner bör utformas", med fokus på ambulans- och räddningstjänstpersonal samt personal inom hälso- och sjukvården. Lärarförbundet anser att regeringen bör ge ett tilläggsuppdrag till denna utredning för att även utreda hur lärares och skolledares yrkesutövning i alla sina delar ska kunna omfattas av bestämmelserna om hot och våld mot tjänsteman.

Lärares ansvar och befogenheter att ingripa fysiskt måste förtydligas

I Lärarförbundets rapport om trygghet och studiero från 2019 framförde vi ett antal krav om förtydliganden i skollagstiftningen för att det ska bli tydligare för både lärare, elever och vårdnadshavare hur och när en lärare har ansvar och befogenhet att ingripa för att säkra trygghet och studiero. Regeringen har nyligen presenterat sin nationella plan för trygghet och studiero (se sida 17 i denna rapport), som svarar upp mot några men inte samtliga krav. Eftersom planen inte infriar alla våra krav, och eftersom den endast är ett förslag som inte har blivit verklighet ännu, så kommer vi fortsätta driva dessa krav. Då de är nära kopplade till lärares möjligheter att förhindra och ingripa vid situationer med hot och våld lyfter vi dem även i denna rapport.

Skollagen behöver förtydliga när och hur lärare har rätt respektive skyldighet att ingripa fysiskt. En elev som själv har orsakat en ordningsstörning kan inte ha en absolut rätt att aldrig uppleva sig kränkt när en lärare måste ingripa för att utöva sitt tillsynsansvar och skapa trygghet och studiero – förutsatt att lärarens agerande var proportionerligt. Det är helt orimligt att Barn- och elevombudet ska kunna döma ut skadestånd i sådana fall.

Lärares tillsynsplikt behöver definieras. Idag följer den indirekt av föräldrabalken och delvis av brottsbalken samt ur praxis från domstolarna. Tillsynsplikten fordrar en egen definition i skollagen. Det behövs också rutiner för tillsynen, så att en lärare kan fortsätta sin undervisning även när hen har behövt utvisa en elev. Den pågående pandemin och skolornas distansundervisning har ytterligare accentuerat behovet av att utreda och definiera tillsynsplikten, även utifrån vad som ska gälla vid digital undervisning.

Rektorer ska få mer utbildning om att leda arbetet mot hot och våld

I vår undersökning svarar 57 procent av ombuden att skolledningen i hög eller mycket hög utsträckning har tillräckligt med kunskap om att förebygga hot och våld. Många rektorer efterfrågar mer utbildning i detta ämne. Rektorer är också anställda som har rätt att få tillgång till utbildning, handledning och stöd. De är dessutom arbetsgivarrepresentanter som oftast har delegerade arbetsmiljöuppgifter från huvudmannen. Det är viktigt att rektorer får tillräcklig utbildning om hur de kan leda arbetet mot hot och våld på skolan. Lärarförbundet menar att det statliga rektorsprogrammet ska ge grundläggande kunskap, och att det därutöver även behövs fortbildningsinsatser för rektorer om hot och våld. Fortbildning behövs både på en generell kunskapsnivå för alla rektorer samt i form av mer fördjupade kurser för skolor som har stora problem med hot och våld på skolan, och exempelvis radikaliserings eller kriminalitet i närområdet.

Lärarförbundets krav

Krav riktade mot huvudmännen

- **Huvudmännen måste ta ett större ansvar i arbetet mot hot och våld.**
Huvudmannen är alltid ansvarig för arbetsmiljön i skolan. Olika *arbetsuppgifter* i arbetsmiljöarbetet kan delegeras, men *ansvaret* ligger alltid hos huvudmannen som arbetsgivare. Idag tar inte huvudmännen ett tillräckligt stort ansvar.
 - Nolltolerans mot hot och våld i skolan ska gälla och genomföras i praktiken.
 - Politiker/huvudmän ska årligen följa upp arbetsmiljöarbetet kring hot och våld, centralt och ute på enheterna. Åtgärder ska vidtas när det krävs.
 - Skolledare måste få ett bättre stöd, tillräckliga resurser och ett starkt mandat från huvudmännen för att leda arbetet mot hot och våld.
 - Det systematiska arbetsmiljöarbetet mot hot och våld måste förbättras.
 - Samverkan i arbetsmiljöarbetet behöver förbättras.
 - Huvudmannen ska ha rutiner för arbetet mot hot och våld, om t.ex. avstängningar, omplaceringar av elever, hantering av tillbud, samarbete med polis och socialtjänst.
 - Arbetsgivaren måste erbjuda mer utbildning, handledning och stöd.
 - Tillbud ska anmälas och utredas av arbetsgivaren.
 - Utsatta lärare och skolledare måste få starkt stöd.

- **Satsa på stödfunktioner och fler vuxna i skolan.** Lärares huvuduppgift är undervisningen, men elever har behov i skolan utöver kunskapsutvecklingen. För att alla elever ska få det stöd de behöver, samtidigt som lärare ska ha fokus på undervisningen, behöver det finnas stödfunktioner som kan avlasta lärare, såsom t.ex. skolvärddar, mentorer, elevassistenter och socialpedagoger. Det kan även handla om mer centralt stöd, så att skolledarna kan få mer tid för det pedagogiska uppdraget, och om centralt anställda skolteam med yrkeskategorier från både elevhälsa och socialförvaltning som kan samarbeta och arbeta förebyggande. Lärarförbundet kräver också att det tydligare än idag ska framgå i lagstiftning att det är huvudmannens ansvar att förvissa sig om att varje enskild skola har tillgång till de resurser som eleverna behöver.
- **Se till att elevhälsan är väl utbyggd** med speciallärare, specialpedagoger, skolkuratorer, skolpsykologer och andra kompetenser. Elevhälsan ska både verka förebyggande och ha förutsättningar att anpassa stöd efter elevernas behov. När alla elever får det stöd de behöver och får de bästa förutsättningarna för att må bra i skolan ökar vi också studieron för alla elever.
- **Ge lärare tid för att planera och utveckla undervisningen.** När lärare hinner förbereda och följa upp sina lektioner ordentligt så kan de anpassa undervisningen för alla elever, vilket kan minska risken för incidenter av hot och våld. Krav på dokumentation och rapportering som inte bidrar till elevernas kunskapsutveckling ska rensas bort från lärares arbetsuppgifter.

Krav riktade mot regeringen

- **Lärares och skolledares yrkesutövning ska i alla delar omfattas av bestämmelserna om hot och våld mot tjänsteman.** Hot och våld mot lärare och skolledare i samband med yrkesutövningen är inte bara ett angrepp på den enskilda individen, utan även på skolan som institution och i förlängningen på vårt demokratiska samhälle. Lärare och skolledare ska därför ha ett förstärkt straffrättsligt skydd om de blir utsatta för hot eller våld i arbetet, och det ska gälla alla lärargrupper och skolledare, och i alla delar av deras uppdrag. Regeringen bör ge ett tilläggsuppdrag till Utredningen om ett förstärkt straffrättsligt skydd för vissa samhällsnyttiga funktioner och några andra straffrättsliga frågor (dir. 2020:54) för att utreda hur detta ska regleras.
- **Skollagens kapitel 5 Trygghet och studiero behöver omarbetas för att förtydliga lärares ansvar och befogenheter.** Idag är det alltför otydligt när och hur lärare har rätt och skyldighet att ingripa fysiskt. Lärarförbundet kräver att regeringen tillsätter en utredning som får i uppdrag att omarbeta detta avsnitt av skollagen och förtydliga att lärare har befogenhet att ingripa fysiskt för att säkra studiero och trygghet för eleverna, om det är befogat med hänsyn till omständigheterna.
- **Lärares tillsynsplikt behöver definieras i lag.** Trots att tillsynsplikten är ett centralt och tungt ansvar i lärares yrkesutövning så är det inte stadgat i någon lag och saknar en egen definition. Tillsynsplikten anses följa indirekt av föräldrabalken och delvis av brottsbalken, samt ur domstolspraxis, vilket är otillräckligt och för otydligt. Lärarförbundet kräver att tillsynsplikten definieras i lag, lämpligen i skollagens kapitel 5 om trygghet och studiero. Den pågående pandemin och skolornas distansundervisning har ytterligare accentuerat behovet av att utreda och definiera tillsynsplikten, även utifrån vad som ska gälla vid digital undervisning.

- **Definitionen i skollagens kapitel 6 Åtgärder mot kränkande behandling av vad som är kränkande behandling behöver förtydligas.** En utredning bör tillsättas för att se över dessa bestämmelser, och belysa vad som ska anses vara en kränkning i relationen mellan elev och skolpersonal. En elev som själv har orsakat en ordningsstörning kan inte ha en absolut rätt att aldrig uppleva sig kränkt när en lärare måste ingripa för att utöva sitt tillsynsansvar och skapa trygghet och studiero, om lärarens agerande var nödvändigt och proportionerligt.
- **Barn- och elevombudet, BEO, ska genom ovanstående ändring i skollagen inte kunna yrka på skadestånd för kränkande behandling till en elev som har orsakat den situation där en lärare tvingades ingripa** för att säkra studiero och utöva sin tillsynsplikt, om lärarens agerande var proportionerligt. BEO ska även ha skyldighet att informera lärare som är inblandade i en händelse som utreds av BEO om att en anmälan har inkommit och utreds, samt inhämta lärarens syn på det inträffade.
- **Rektorer ska få mer utbildning om att leda arbetet mot hot och våld.** Det statliga rektorsprogrammet ska ge grundläggande kunskap om skolledares ansvar i arbetet mot hot och våld. Regeringen bör ge Skolverket i uppdrag att säkerställa att det ingår i **rektorsutbildningen**, med fokus på rektorers dubbla ansvar, både gentemot eleverna på skolan och mot de anställda i egenskap av arbetsgivarrepresentant. Det behövs även **fortbildning** för rektorer om hot och våld, både på en generell kunskapsnivå för alla rektorer samt i form av mer fördjupade kurser för skolor som har stora problem med hot och våld på skolan, och exempelvis radikaliserings eller kriminalitet i närområdet.

Om undersökningarna

Lärarförbundets panel hos Kantar Sifo

Undersökningarna genomfördes av Kantar Sifo i Lärarförbundets medlemspanel under perioden 4 till 17 februari 2021. Baseras på svar från 2247 medlemmar vilket motsvarar en 48-procentig svarsfrekvens. Personal från förskola till högskola svarade på enkäten. Denna rapport består av svar från 480 lärare som arbetar inom grundskolan årskurs 7-9, gymnasieskolan eller vuxenutbildning.

Lärarförbundets panel drivs av Kantar Sifo. Den består av knappt 5000 slumpmässigt utvalda medlemmar som är indelade i stratum för att det ska vara möjligt att representativt uttala sig om både större och mindre lärargrupper. I totalresultatet är de olika lärargrupperna viktade för att motsvara Lärarförbundets samlade medlemskår.

Lärarförbundets ombudsundersökning

En webbenkät skickades ut till 5940 av Lärarförbundets ombud (både arbetsplatsombud och skyddsombud). Insamlingen ägde rum mellan 15 februari och 8 mars 2021. Svarsfrekvensen är 51 procent. Ombud från förskoleklass till vuxenutbildning svarade på enkäten. 522 ombud svarade att de hade ansvar för grundskolan 7-9, gymnasieskolan eller vuxenutbildning.

Referenser

- AFA (2015). Hot och våld på den svenska arbetsmarknaden. Hämtad från https://www.afaforsakring.se/globalassets/forebyggande/analys-och-statistik/arbetsskaderapporten/ovriga-rapporter-om-arbetsskador-och-sjukfranvaro/f6345-hot_o_vald.pdf
- Arbetsmiljöverket (1993). Föreskrifter om våld och hot i arbetsmiljön, AFS 1993: 2. Hämtad från <https://www.av.se/globalassets/filer/publikationer/foreskrifter/vald-och-hot-i-arbetsmiljon-foreskrifter-afs1993-2.pdf>
- Arbetsmiljöverket (2001). Föreskrifter om systematiskt arbetsmiljöarbete, AFS 2001:1. Hämtad från <https://www.av.se/globalassets/filer/publikationer/foreskrifter/systematiskt-arbetsmiljoarbete-foreskrifter-afs2001-1.pdf>
- Arbetsmiljöverket (2011). Föreskrifter om systematiskt arbetsmiljöarbete, AFS 2001:1. Hämtad från <https://www.av.se/globalassets/filer/publikationer/foreskrifter/ursprungs/ursprungsafs2001-1.pdf>
- Arbetsmiljöverket (2011). Psykologiska perspektiv på hot och våld i arbetslivet. RAP 2011:7. Hämtad från <https://www.av.se/globalassets/filer/publikationer/kunskapssammanstallningar/psykologiska-perspektiv-pa-hot-och-vald-i-arbetslivet-kunskapssammanstallningar-rap-2011-7.pdf>
- Arbetsmiljöverket (2019). Hot och våld inom grund- och gymnasieskola. Korta arbetsskadefakta Nr 4/2019 Hämtad från https://www.av.se/globalassets/filer/statistik/arbetsmiljostatistik_hot_och_vald_inom_grund-och_gymnasieskola_2019_04.pdf
- Arbetsmiljöverket (2021). Information från Arbetsmiljöverkets hemsida. Hämtad från <https://www.av.se/halsa-och-sakerhet/psykisk-ohalsa-stress-hot-och-vald/hot-och-vald/>
- Böhlmark, A. & Holmlund, H. (2011). 20 år med förändringar i skolan: Vad har hänt med likvärdigheten? Stockholm: SNS
- Estrada, F., Granath, S., Shannon, D. och Törnqvist, N. (2009). Grövre våld i skolan. Rapport: 2009:6. Hämtad från https://www.bra.se/download/18.cba82f7130f475a2f180003129/1371914721392/2009_6_grovre_vald_skolan.pdf
- Göransson, S., Knight, R., Guthenberg, J. och Sverke, M. (2011). Hot och våld i skolan – en enkätstudie bland lärare och elever (RAP 2011:15). Hämtad från: <https://www.av.se/globalassets/filer/publikationer/kunskapssammanstallningar/hot-och-vald-i-skolan-en-enkatstudie-bland-larare-och-elever-kunskapssammanstallningar-rap-2011-15.pdf>
- Knight, R., Göransson, S. och Sverke, M. (2011). Psykologiska perspektiv på hot och våld i skolan – ur ett jämställdhetsperspektiv. Rapport 2011:9. <https://www.av.se/globalassets/filer/publikationer/kunskapssammanstallningar/psykologiska-perspektiv-pa-hot-och-vald-i-skolan-ur-ett-jamstalldhetsperspektiv.pdf>

[perspektiv-pa-hot-och-vald-i-skolan-ur-ett-jamstalldhetsperspektiv-kunskapssammanstallningar-rap-2011-9.pdf](#)

Laub, J. H., Lauritsen, J. L. (1998). The interdependence of school violence with neighborhood and family conditions. I: D. S. Elliott, B. A. Hamburg & K. R. Williams. Violence in American Schools (s. 127-158). New York: Cambridge University Press.

Lindström Johnson, S. (2009). Improving the School Environment to Reduce School Violence: A Review of the Literature. Journal of School Health. Vol. 79.

Lärarförbundet (2019). Trygghet att skapa studiero – en rapport om lärares ansvar och befogenheter. Hämtad från https://res.cloudinary.com/lararforbundet/image/upload/v1574340464/39bc2905c254fa486eafa6386e4a34db/LFT1459_Trygghet_att_skapa_studiero_191106.pdf

McMahon, S., Reaves, S., McConnell, E., Peist, E., och Ruiz, L. (2017). The Ecology of Teachers' Experiences with Violence and Lack of Administrative Support. American Journal of Community Psychology, 60:502–515.

Nordisk juridik (2019). Hur ska man bemöta hot och våld i skolan? Hämtad från <https://www.nj.se/nyheter/hot-och-vald-i-skolan-ett-vaxande-problem>

Regeringen (2019). Nu är det slut på hoten mot lärare!. Hämtad från <https://www.regeringen.se/debattartiklar/2019/03/nu-ar-det-slut-pa-hoten-mot-larare/>

Scaramuzzino, G. (2020). Workplace violence: A threat to autonomy and professional discretion. Sociologisk Forskning, 57 p.249-270.

Skolinspektionen (2021) Skolenkäten 2021. Hämtad från <https://www.skolinspektionen.se/beslut-rapporter-statistik/statistik/statistik-fran-skolenkaten/resultat-skolenkaten-2021/>

Skolverket (2009). Vad påverkar resultaten i svenska grundskolan? – Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer. Stockholm: Skolverket

Skolverket (2019). Attityder till skolan 2018, Rapport 479. Hämtad från <https://www.skolverket.se/publikationsserier/rapporter/2019/attityder-till-skolan-2018>.

Statistiska centralbyrån (2017). Lärare utanför yrket. Temarapport 2017:02. Hämtad från www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/utbildning-och-forskning/befolkningens-utbildning/analyser-och-statistik-om-befolkningens-utbildning/pong/publikationer/larare-utanfor-yrket/

Statskontoret (2013). Resurserna i skolan. Hämtad från <https://www.statskontoret.se/globalassets/publikationer/2013/201310.pdf>

Wikman, S. (2012). Våld i arbetslivet – Utveckling, uppmärksamhet och åtgärder. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.

Appendix 1. Diagram

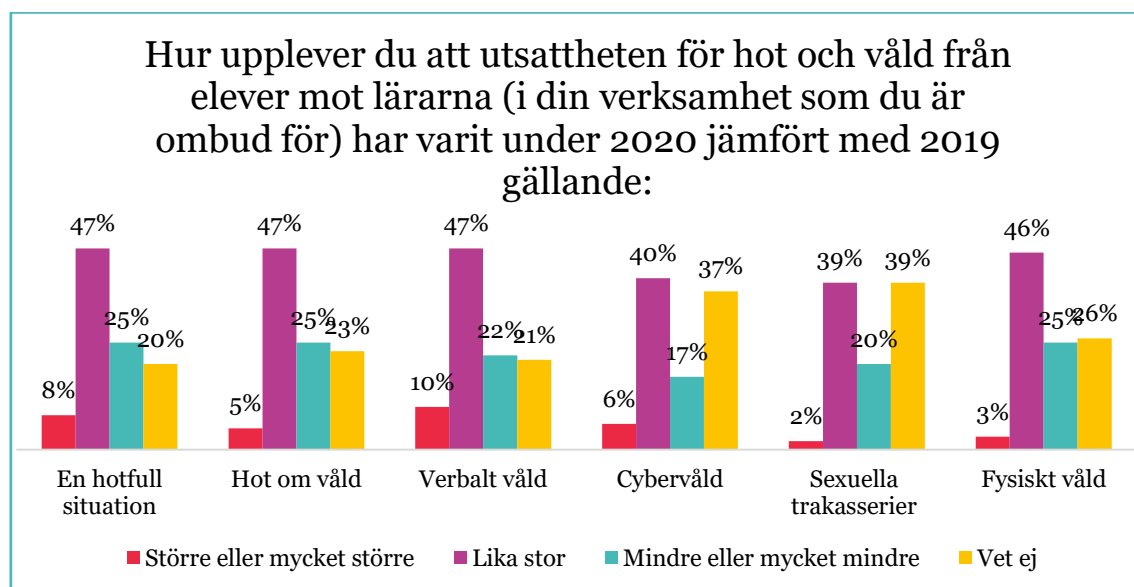

Diagram 27. Procentuell fördelning över hur upplevelsen av hot och våld från elever mot lärare har varit under 2020 jämfört med 2019. Baseras på mellan 485 och 491 svar från ombud.

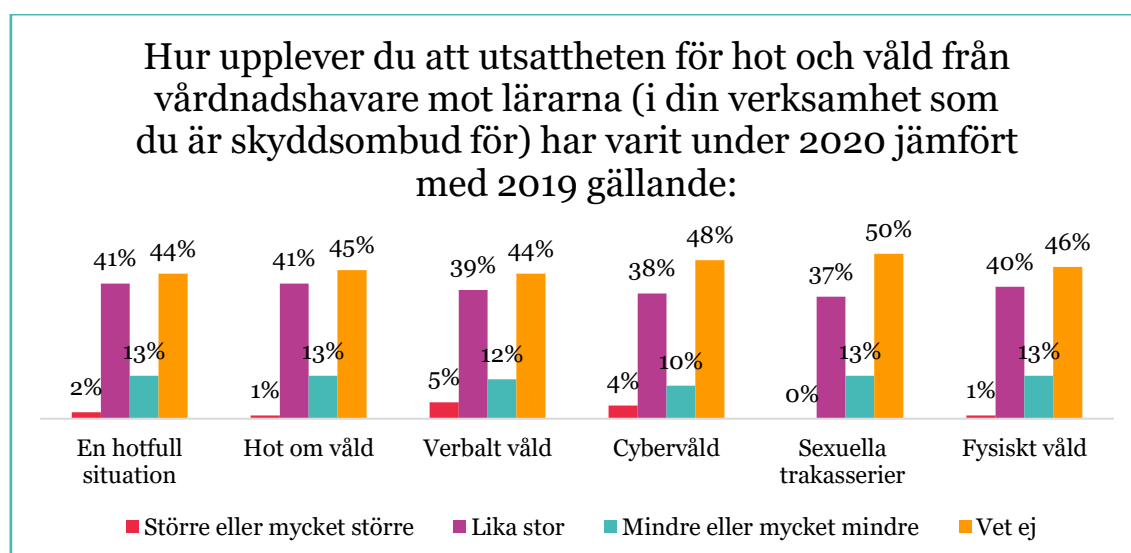

Diagram 28. Procentuell fördelning över hur upplevelsen av hot och våld från vårdnadshavare mot lärare har varit under 2020 jämfört med 2019. Baseras på mellan 458 och 461 svar från ombud.

Lärarförbundet

Box 12027, 102 21 Stockholm | Segelbåtsvägen 15, Stockholm | 0770-33 03 03
lararforbundet.se/kontakt